

Mediat dhe polarizimi në Evropë: Strategji për praktikuesit lokalë për të adresuar raportimin problematik

Radicalisation Awareness Network

Practitioners

Autorë: **Kelsey Bjornsgaard dhe Simeon Dukiç**, Ekspertë të Jashtëm të RAN-së

Mediat dhe polarizimi në Evropë: Strategji për praktikuesit lokalë për të adresuar raportimin problematik

NJOFTIM LIGJOR

Ky dokument është përgatitur për Komisionin Evropian, megjithatë ai pasqyron vetëm pikëpamjet e autorëve, dhe Komisioni Evropian nuk mban përgjegjësi për asnjë pasojë që rrjedh nga ripërdorimi i këtij publikimi. Më shumë informacion mbi Bashkimin Evropian mund të gjeni në faqen e internetit (<http://www.europa.eu>)

Luksemburg: Zyra e Publikimeve e Bashkimit Evropian, 2023

© Bashkimi Evropian, 2023

Politika e ripërdorimit të dokumenteve të Komisionit Evropian zbatohet nga Vendimi i Komisionit 2011/833/EU i datës 12 dhjetor 2011 për ripërdorimin e dokumenteve të Komisionit (OJ L 330, 14.12.2011, f. 39). Përveç nuk theksohet ndryshe, ripërdorimi i këtij dokumenti autorizohet sipas licencë Creative Commons Attribution 4.0 International (CC-BY 4.0) (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>). Kjo do të thotë që ripërdorimi lejohet me kusht që të shprehet falënderimi i duhur dhe të theksohet çdo ndryshim.

Për çdo përdorim ose riprodhim të elementeve që nuk janë në pronësi të Bashkimit Evropian, mund të ketë nevojë të kërkohet leje drejtpërdrejt nga mbajtësit e të drejtave përkatëse.

Media ka pësuar një transformim dramatik, e goditur nga forcat teknologjike, ekonomike, sociale dhe politike. Me fillimin e mijëvjeçarit të ri, kishte optimizëm për ndryshimet potencialisht demokratizuese në media që u ofronin përdoruesve qasje dhe fuqi më të madhe. Megjithatë, më shumë se 20 vjet më vonë, shtylla e katërt e demokracisë po vuan nga dezinformimi, populizmi, fragmentimi, mosbesimi dhe rraskapitja e konsumatorëve. Në vazhden e krizave të njëpasnjëshme, a mundet që media të nxisë polarizimin dhe ekstremizmin në Evropë? Ky punim shqyrton rolin që e luajnë mediat në nxitjen e polarizimit dhe ekstremizmit dhe analizon se si praktikuesit lokalë mund të përgjigjen duke përfshirë një strategji të orientuar nga media në planet e tyre për parandalimin dhe kundërvënien ndaj ekstremizmit të dhunshëm.

Hyrje

Mediat, ose mediat e lajmeve, përfshin si "mediat tradicionale" - të shkruara, radion dhe televizionin - ashtu edhe "mediat e reja" të publikuara në internet përmes faqeve të internetit, aplikacioneve celulare dhe mediave sociale. Cilado qoftë forma, media është një pjesë kritike e mjedisit të informacionit, kryesisht përgjegjëse për kornizimin e çështjeve politike dhe sociale dhe informimin e publikut rreth ngjarjeve kryesore, shpesh duke formuar kuptimin e tyre për çështjet kyçe në proces. Prandaj, vendi prej ku dikush merr informacionin e tij mund të ndikojë ndjeshëm në kuptimin e tij të ngjarjeve dhe perceptimin e tij për shoqërinë e tyre. Media ka një ndikim të madh, kështu që megjithëse peizazhi mediatik bëhet më i copëtuar dhe dezinformimi më i përhapur, ekziston një nevojë kritike për të shqyrtuar rolin që media mund të luajë në avancimin e polarizimit, populizmit dhe ekstremizmit në Evropë dhe për të analizuar se çfarë mund të bëjnë politikëbërësit dhe praktikuesit për këtë.

Polarizimi mund të përkufizohet si një divergjencë e opinionëve ndaj ekstremeve ideologjike kundërshtuese, që mund të diskutohet si gjendje e të ekzistuarit, e po ashtu edhe si një proces që zhvillohet brenda kohës.

¹ Mund të kuptohet edhe si një sjellje, që përshkruan se si anëtarët e një grupi bashkohen rreth një veprimi specifik, siç është shikimi i një kanali të caktuar lajmesh.² Polarizimi i shtyn njerëzit t'i qasen çështjeve komplekse sociale në kuptimin "bardh e zi" dhe ata përplasen ashpër me ata që kanë pikëpamje të ndryshme nga pikëpamjet e tyre. Këto përplasje janë të ndryshme dhe nuk duhet të ngatërrohen me mosmarrëveshjet e rregullta ku njerëzit paraqesin dhe mbrojnë pikëpamje të ndryshme. Diskursi për çështje të rëndësishme është i dobishëm; megjithatë, "tjetërsimi" i grupeve që kanë pikëpamje të kundërta (një prirje që shihet shpesh në mjedis të polarizuara) pengon debatin kuptimplotë në një mjedis demokratik.

Polarizimi mbjell përçarje të ashpra brenda shoqërisë që mund – edhe pse jo gjithmonë – të ofrojnë një mjedis të favorshëm për ngritjen e ideologjive dhe lëvizjeve ekstremiste.³ Ekstremizmi ushqehet me polarizimin sepse kërkon të përhapë një sistem besimesh të bazuara në epërsi dhe në luftë midis një grupi të bazuar në identitet ("brenda grupit") dhe një grupi tjetër ("jashtë grupit"), i kornizuar si "ne kundër tyre".⁴ Në këtë luftë, "tjetri" shpesh dehumanizohet; kjo shoqërohet me pikëpamje dhe veprime nënçmuese dhe të mbushura me urrejtje.⁵

Shumë njerëz që pajtohen me ideologjitë ekstremiste nuk e mbështesin përdorimin e dhunës. Megjithatë, ata që e bëjnë këtë, përbëjnë një kërcënim të menjëhershëm për mbrojtjen dhe sigurinë e komuniteteve, ndërsa ata që nuk e bëjnë, mund të kontribuojnë në prishjen e mëtejshme të kohezionit social. Pra, ndërkohë që polarizimi dhe ekstremizmi (i dhunshëm) janë dukuri të veçanta, ato janë të lidhura, dhe për këtë arsye adresimi i polarizimit duhet të jetë një prioritet për praktikuesit që punojnë për të përmirësuar sigurinë dhe për të riafirmuar respektin për të drejtat e njeriut dhe vlerat demokratike.

Roli që luan media në këtë kontekst nuk është plotësisht i qartë. Ekziston një ndjenjë se Evropa po bëhet më e polarizuar nga pikëpamja shoqërore dhe politike, por a po pasqyron media thjesht një botë më të polarizuar, apo po e përkeqëson në mënyrë aktive këtë tendencë? Duke raportuar për politikat dhe politikanët e polarizuar, ekziston rreziku që media të kontribuojë në një lloj **polarizimi nga lart-poshtë**. Megjithëse **polarizimi i elitës** – një mjedis politik i polarizuar i karakterizuar nga një distancim i ideologjive ndërmjet palëve dhe një rritje e homogjenitetit brenda palëve – nuk nënkupton domosdoshmërisht një shoqëri të polarizuar,

¹ Shih DiMaggio dhe të tjerët. (1996).

² Shih Fletcher dhe Jenkins (2019).

³ Shih McNeil-Willson dhe të tjerët. (2019).

⁴ Shih Berger (2018).

⁵ Shih Berger (2018).

është dëshmuar se ndikon në formimin e opinionit publik ose **polarizimin e masave**.⁶ Kjo do të thotë se duke raportuar për politika apo çështje polarizuese, media mund të kontribuojë në përhapjen dhe forcimin e pozicioneve polarizuese.

Pavarësisht nga ky potencial për të kthyer polarizimin e elitës në polarizim të masave, kërkimet aktuale **nuk** tregojnë se mediat tradicionale kanë një ndikim të dukshëm polarizues. Kjo nuk do të thotë domosdoshmërisht se media nuk ka asnjë efekt; përkundrazi, nënkupton se mungojnë kërkimet dhe se studimet ekzistuese nuk tregojnë një korrelacion të fortë, e aq më pak ndonjë shkak, se mediat nxisin përhapjen e besimeve të polarizuara. Ajo që duket si më shqetësuese është roli që po luajnë platformat alternative të mediave në **polarizimin nga poshtë-lart**, veçanërisht pasi mediat tradicionale, një aleate e rëndësishme kundër polarizimit, janë në rrezik nga ndryshimet në peizazhin mediatik dhe nga krizat e besimit, qëndrueshmëria financiare dhe interesi.

Ky raport do të shqyrtojë aspekte të medias që mund të kontribuojnë në polarizimin, dinamikën aktuale të konsumit të medias së lajmeve në Evropë, tendencat që ndikojnë në këto dinamika dhe qasjet që praktikuesit mund të adoptojnë për të hartuar përgjigje efektive.

Gjetjet kryesore

1. **Ka pak prova se mediat nxisin polarizimin në mesin e shumicës së konsumatorëve.** Megjithatë, ka prova se ato mund të përforcojnë ideologjitë polarizuese midis atyre që tashmë janë të polarizuar, dhe se mediat alternative në veçanti mund të luajnë për ta shtyrë më tej radikalizimin e dikujt drejt ekstremizmit.
2. **Mediat alternative populiste luajnë një rol të rëndësishëm në formësimin e diskurseve dhe në forcimin e besimeve të polarizuara në mesin e lexuesve të tyre.** Ky lloj i mediave është veçanërisht me ndikim në komunitetet me qëndrime populiste ekzistuese dhe me besim të ulët në media. Në mënyrë thelbësore, ekspozimi ndaj përmbajtjes problematike të mediave alternative mund të rrisë qëndrimet populiste në këto komunitete. Kjo është veçanërisht shqetësuese, pasi mediat alternative ekstreme të lajmeve shpesh janë të përshtatura për njerëzit në skajet e shoqërisë së zakonshme.
3. **Narrativet konspirative përbëjnë një pjesë të konsiderueshme të përmbajtjes problematike në mediat alternative.** Kjo përmbajtje mund t'i inkurajojë njerëzit të kenë pikëpamje armiqësore dhe t'i nxisë ata të mbrojnë dhe madje të kryejnë sulme kundër grupeve të tjera.
4. **Evropianët kanë një marrëdhënie komplekse me median.** Ndërsa shumica besojnë se media ka vlerë të madhe për funksionimin e shoqërisë së tyre, besimi është i ulët në të gjithë kontinentin dhe konsumi po bie. Megjithatë, **ndikimi i medias nuk është homogjen në të gjithë Evropën.** Mjedisi mediatik, marrëdhënia e lexuesve me mediat e tyre dhe prania e përmbajtjes polarizuese ndryshon anembanë Evropës, me dallime të theksuara rajonale. Prandaj, është jetike t'i qasemi kësaj çështjeje në nivel lokal, duke përfshirë kërkime të lokalizuara.
5. **Roli i mediave sociale është i paqartë.** Nuk është as plumbi i argjendtë dhe as kërcënimi i vetëm siç e kanë përshkruar shumë njerëz. Për ata që tashmë janë të polarizuar, ato paraqesin mundësi për të përforcuar pikëpamjen e tyre ndaj botës; ata që nuk janë të polarizuar mund të përfitojnë nga gama e opsioneve dhe ekspozimi ndaj përmbajtjeve ndër-sektoriale. Megjithatë, ka disa prova që mund të ndikojë negativisht në konsumin e lajmeve, veçanërisht tek të rinjtë.
6. **Ekosistemi mediatik është kompleks dhe në zhvillim.** Ndryshimet në prodhim dhe konsum, duke përfshirë mënyrën e financimit të medias, krijojnë mundësi për përhapjen

⁶ Shih Druckman dhe të tjerët. (2013).

e forcave polarizuese në mediat tradicionale dhe ofrojnë më shumë hapësirë për platformat e dëmshme të mediave alternative.

Konteksti: Mediat dhe polarizimi

Ndërsa mediat po bëhen gjithnjë e më të shpërndara, po bëhet gjithnjë e më e vështirë për t'i përcaktuar dhe identifikuar. Nga i gjithë spektri, mediat alternative janë shfaqur si sfiduese ndaj "mediave tradicionale". Zakonisht jo-komerciale dhe të pavarura nga kontrolli i qeverisë, këto media paraqesin një perspektivë alternative – dhe nganjëherë radikale – që bie ndesh me politikën dhe pikëpamjet e perceptuara hegjemoniste. Këto media shihen shpesh si agjentë me fuqi të konsiderueshme për të polarizuar shoqëritë.

Megjithatë, efekti polarizues i mediave tradicionale është shumë më pak i qartë. Së pari, ka mungesë kërkimesh mbi ndikimin e medias në polarizimin, veçanërisht në Evropë. SHBA-të kanë një numër në rritje kërkimesh që janë relevante; megjithatë, situata politike atje është unike dhe ekspertët paralajmërojnë kundër zbatimit të drejtpërdrejtë të gjetjeve amerikane në kontekstin evropian.⁷ Megjithatë, për shkak të numrit të kufizuar të kërkimeve në kontekstin evropian, ky punim do të bazohet në kërkimet e bazuara në SHBA kur është e nevojshme. Së dyti, pavarësisht nga variacionet e vendeve, shumica e evropianëve ose konsumojnë media të zakonshme ku përmbajtja polarizuese është e ulët, ose nuk konsumojnë fare media (një tendencë shqetësuese më vete). Dhe së treti, kërkimet ekzistuese sugjerojnë se ekspozimi ndaj mediave problematike nuk frymëzon polarizimin, por përkundrazi ka një efekt përkeqësues midis një pakice të vogël të atyre që janë tashmë të polarizuar.⁸

Në fakt, mediat tradicionale janë një aleat kyç. Përkundër prirjes për të mbështetur një grup, kauzë ose pikëpamje të caktuara mbi një tjetër (që mund të ndihet polarizuese), mediat tradicionale janë një mjet i vlefshëm për të luftuar polarizimin, dhe si të tilla, erozioni i tyre mund të ketë pasoja katastrofale. Mediat tradicionale janë një burim informacioni me ndikim, duke e mbajtur publikun të informuar dhe të angazhuar në mjediset e tyre lokale, kombëtare dhe ndërkombëtare, dhe gjithashtu janë një kontroll i domosdoshëm i pushtetit. Pa media të besueshme, vendet mund të humbin një shtyllë kritike të demokracisë së tyre dhe një mburojë të rëndësishme kundër dezinformimit dhe polarizimit.

Ky seksion ofron një përmbledhje të shkurtër të peizazhit mediatik, duke përfshirë mediat alternative. Ai rishikon marrëdhëniet që vendet evropiane kanë me mediat e tyre dhe eksploron se si disa ndryshime në ekosistemin e medias mund t'i bëjnë ofruesit dhe konsumatorët e përmbajtjeve më të cenueshëm ndaj polarizimit.

Mediat alternative

Mediat alternative nuk janë një fenomen i ri, por ato kanë fituar një vëmendje në rritje pasi mediat më të vogla të lindura në mjedis digjital janë shtuar në të gjithë Evropën, duke fituar rëndësi në disa audiencë.

Mediat alternative nuk duhet të shoqërohen vetëm me prodhimin dhe shpërndarjen e narrativeve konspirative dhe dezinformative. Historikisht, ato u zhvilluan si rezultat i pakënaqësisë midis klasave punëtore dhe grupeve të marginalizuara mbi (keq)raportimin ose mospërfshirjen e çështjeve dhe ngjarjeve nga mediat tradicionale.⁹ Për shembull, sindikatat u përshkruan kryesisht nga pozicioni i politikanëve që janë pro-biznesit dhe pronarëve të kompanive, ndërsa anëtarët e komunitetit lezbik, homoseksual, biseksual, transgjinnor, kuir (queer) dhe/ose të papërcaktuar (LGBTQ+) u prezantuan përmes raportimit të paragjykuar.¹⁰

Ky paragjykim dhe mungesa e përfaqësimit bëri që grupe të ndryshme të kërkonin platforma për "media qytetare" më gjithëpërfshirëse dhe pjesëmarrëse, jashtë rrymës kryesore komerciale, për të sfiduar në mënyrë efektive strukturat ekzistuese të pushtetit.¹¹ Gazetaria qytetare

⁷ Shih Fletcher dhe Jenkins (2019).

⁸ Shih Fletcher dhe Jenkins (2019) dhe gjithashtu Heikkilä dhe të tjerët (2022).

⁹ Shih Atton dhe Hamilton (2018).

¹⁰ Shih Atton (2002).

¹¹ Shih Atton (2003).

ndërvepron në mënyrë simbiotike me mediat tradicionale të lajmeve, kurse mediat sociale ofrojnë një terren pjellor që ajo të lulëzojë dhe të përzihet me mediat tradicionale – dhe ndonjëherë krijohet një hibrid midis të dyjave.¹² Prandaj, mediat alternative duhet parë si një korrigjues i vetë-perceptuar i mediave tradicionale.

Megjithatë, ndërkohë që mediat alternative janë dëshmuar në shumë aspekte se janë një forcë për ndryshime pozitive shoqërore, ato mund të shfrytëzohen edhe për qëllime të dëmshme, veçanërisht kur përdoren në një rol të ndryshëm nga ai i zakonshmi nga lëvizjet populiste. **Populizmi** mund të përkufizohet si një qasje politike e përqendruar në vullnetin e njerëzve për t'u përballur me një elitë të korruptuar. Komunikimi populist shpesh bazohet në tre elementë kryesorë: identifikimin si të paprivilegjuar dhe të neglizhuar, luftën kundër një elite të korruptuar dhe identifikimin dhe tjetërsimin e një "grupi të jashtëm".¹³ Në përputhje me përkufizimet e polarizimit dhe ekstremizmit të përmendur më lart, mesazhet dhe lëvizjet populiste mund të përbëjnë një pengesë për kohezionin social.

Megjithëse populizmi dhe mediat alternative janë dukuri të dallueshme, çiftimi i tyre mund të marrë formën e një marrëdhënieje simbiotike duke u bazuar në ankesa dhe qëndrime të ngjashme. Mediat alternative gjithashtu mbajnë një pozicion antihegjonist dhe anti-establishment që shpesh synon elitat.¹⁴ Ashtu siç populizmi është përdorur nga lëvizjet dhe partitë politike, mediat alternative mund të drejtohen nga një grup me një agjendë konkrete politike. Kjo mund të jetë problematike, duke marrë parasysh qëndrimin antihegjonist të mediave alternative, të cilat tentojnë t'i zhvendosin çështjet larg nga qendra politike. Për shembull, në të djathtën politike, mediat alternative shpesh shkojnë në skajet e ekstremit të djathtë të lidhur me vlerat anti-pluraliste si ksenofobia, racizmi, fashizmi dhe autoritarizmi.¹⁵

Mediat alternative të lajmeve kanë shkaktuar shqetësim dhe alarm pasi platformat e reja janë bërë më komplekse dhe janë shfaqur në mjedise të ndryshme mediatike anembanë Evropës dhe më gjerë. Për shembull, media më e njohur alternative e lajmeve të krahut të djathtë që fitoi rëndësi gjatë zgjedhjeve të vitit 2016 në SHBA përmes mbulimit të tij mashtrues, *Breitbart News Network*, aktualisht vepron ende në SHBA dhe në disa vende evropiane. Anembanë vendeve evropiane, ka qindra media të ngjashme të krahut të djathtë, duke përfshirë *Politically Incorrect* (e njohur edhe si *PI-NEWS*) dhe *Compact* në Gjermani, *Svegot* në Suedi dhe *Westmonster* në Mbretërinë e Bashkuar. Një studim i 70 mediave të krahut të djathtë nga Austria, Danimarka, Gjermania, Suedia, Mbretëria e Bashkuar dhe SHBA-të zbuloi se ekosistemi i mediave alternative është i larmishëm dhe varion në tendencat tematike, transparencën dhe modelet e financimit.¹⁶ Këto media zhvillohen në bazë të kontekstit unik politik të secilit vend dhe mjedisit mediatik, duke reflektuar si anën e ofertës ashtu edhe të kërkesës për përmbajtjen e lajmeve të krahut të djathtë.

Megjithëse mediat alternative të ekstremit të djathtë ka qenë në qendër të vëmendjes, mediat alternative nuk i pasqyrojnë vetëm ideologjitë e ekstremit të djathtë. Lëvizjet e majta ekstreme shfaqen gjithashtu në peizazhin e mediave alternative populiste. Disa nga mediat më të njohura të lajmeve janë *Canary* dhe *Another Angry Voice (AAV)* në Mbretërinë e Bashkuar dhe *junge Welt* në Gjermani.¹⁷ Është interesante të theksohet se disa media të lajmeve të së djathtës ekstreme si *Compact* në Gjermani dhe *spiked* në Britani i kanë rrënjët në lëvizjet e krahut të majtë ekstrem, por janë zhvendosur ideologjikisht në të djathtë.¹⁸

Ndërsa ka shumë media të së majtës ekstreme, e djathta ekstreme ka shumicën. Një arsye për këtë mund të jetë se lëvizjet e ekstremit të djathtë i perceptojnë mediat tradicionale si të majta apo liberale, me raportime të njëanshme/tendencioze për sa i përket ekstremit të djathtë. Për shembull, partia e ekstremit të djathtë Alternativa për Gjermaninë (AfD) e Gjermanisë ka shprehur shqetësime se politika dhe mediat në Gjermani i mbyllin sytë ndaj ekstremizmit të krahut të majtë.¹⁹ Një arsye tjetër mund të jetë suksesi relativ midis lëvizjeve të ekstremit të djathtë duke përfitur nga çështjet polarizuese politike në komunitetet e tyre. Pavarësisht nga arsyet e pranishme të tyre më të madhe, këto platforma mediatike alternative jo vetëm që nxisin dhe i theksojnë ndarjet brenda dikotomisë së majtë-të djathtë, por gjithashtu avancojnë përdorimin e populizmit nga skajet politike për të promovuar narrativet kundër autoriteteve, veçanërisht për një audiencë me nivel relativisht të ulët të besimit në mediat tradicionale të lajmeve.²⁰ Më shumë

¹² Shih Ardëvol-Abreu dhe Zúñiga (2017).

¹³ Shih Fletcher dhe Jenkins (2019).

¹⁴ Shih Heft dhe të tjerët. (2020).

¹⁵ Shih Heft dhe të tjerët. (2020).

¹⁶ Shih Heft dhe të tjerët. (2020). Për të dhëna të ngjashme mbi peizazhin e mediave alternative të ekstremit të djathtë nordik, shihni gjithashtu Ihlebæk dhe Nygaard (2021).

¹⁷ Shih Newman (2018).

¹⁸ Shih Heft dhe të tjerët. (2020).

¹⁹ Shih Chase (2018). <https://www.dw.com/en/afd-says-german-state-media-favor-the-left-do-they/a-45632081>

²⁰ Shih Fletcher dhe Jenkins (2019).

kërkime janë të nevojshme për të kuptuar plotësisht efektin dhe dinamikën e mediave alternative ekstreme mbi polarizimin. Një pyetje e rëndësishme këtu është nëse këto media dhe mesazhet e tyre ekstreme populiste ndikojnë tek audiencia apo nëse ato thjesht përfaqësojnë pikëpamjet që ekzistojnë që më parë midis popullatave. Ka të ngjarë që përgjigja të jetë diku në mes.

Ka disa kërkime që mund të ndihmojnë në kuptimin e depërtimit të mediave alternative të lajmeve tek audiencia. *Raporti për Lajmet Digjitale i Institutit Reuters* i vitit 2019 zbulon se mediat e lajmeve në internet të etiketuara si të anshme ose alternative patën lexueshmëri relativisht të ulët në mesin e popullsisë së përgjithshme.²¹ Në Mbretërinë e Bashkuar, mediat si *Canary*, *Westmonster* dhe *Evolve Politics* kishin lexueshmëri jo më shumë se 2% nga audiencia, ndërsa më pak se 16% e popullsisë kishin dijeni për ekzistencën e këtyre platformave të lajmeve. Në Suedi, shifrat ishin pak më të larta: platformat si *Fria Tider*, *Nyheter Idag* dhe *Samhällsnytt* kishin lexueshmëri prej rreth 10%, kurse 38% e popullsisë kishin dijeni për ekzistencën e tyre.

Raporti për Lajmet Digjitale i Institutit Reuters i vitit 2018 tregoi të dhëna të ngjashme për platformat alternative në Spanjë, Gjermani dhe Çeki. Gjermania shfaq rezultate të ngjashme me Mbretërinë e Bashkuar, me përdorim dhe dijeni relativisht të ulët për ekzistencën e mediave kryesisht të së djathtës ekstreme, ndërsa Spanja ishte më afër Suedisë.²² Mjedisi i mediave alternative të Çekisë dominohej nga platforma *ParlamentniListy.cz*, e cila u lexua nga 17% e të anketuarve të përdoruesve në internet, ndërsa 46% kishin dijeni për ekzistencën e kësaj faqeje të internetit.

Megjithëse *Raporti për Lajmet Digjitale i Institutit Reuters* 2022 nuk ofroi një analizë të dedikuar të konsumit të mediave alternative, ai tregoi se konsumatorët e lajmeve përdorin mediat alternative për të qëndruar të informuar mbi çështjet kyçe shoqërore dhe politike. Për shembull, 14 % e të anketuarve raportuan se përdornin burime më të vogla ose alternative të lajmeve për informacionin për ndryshimet klimatike, ndërsa 10 % e të anketuarve në internet në Mbretërinë e Bashkuar, Gjermani dhe Poloni kanë përdorë faqe të internetit të mediave jo tradicionale për lajmet mbi luftën ruse në Ukrainë.²³ Gjithashtu, mediat alternative të së djathtës ekstreme në Danimarkë dhe Suedi shënuan një rritje marginale të besimit në krahasim me vitin 2021.²⁴

Pavarësisht dallimeve në lexueshmëri në vende të ndryshme dhe konsumit të lajmeve të bazuara në tema, këto media alternative kanë shumë më pak konsumatorë të lajmeve dhe janë më pak të besueshme në krahasim me mediat tradicionale të lajmeve më të njohura. Për rrjedhojë, ndikimi i tyre në shoqërinë e gjerë është marginal.

Megjithatë, në mesin e komuniteteve ku këto media përdoren si një burim i besueshëm lajmesh, mediat alternative luajnë një rol të rëndësishëm në formësimin e diskurseve dhe përforcimin e besimeve të polarizuara.²⁵ Siç u përmend më lart, personalizimi dhe vetë-përzgjedhja nuk çojnë domosdoshmërisht në polarizim më të madh; megjithatë, kur shoqërohen me ekspozimin ndaj lajmeve tepër të njëanshme, ato mund t'i forcojnë më tej këto pozicione.²⁶ Këto pozicione të ndryshme politike mund të ankorohen edhe më tej nëse njerëzit i ekspozohen përmbajtjeve ndër-sektoriale ku ata perceptojnë se pikëpamja e tyre sulmohet ose minimizohet padrejtësisht.

Një faktor tjetër i rëndësishëm në këtë drejtim janë prirjet populiste të konsumatorëve të përmbajtjeve të mediave alternative. Megjithëse raporti i Qendrës Kërkimore Pew i vitit 2018 zbuloi se pikëpamjet populiste pasqyronin besimin e njerëzve në media, ai nuk ofroi ndonjë informacion të mëtejshëm mbi ndikimin e konsumit të medias.²⁷ Megjithatë, një studim i kryer nga Mueller dhe të tjerët, mbi ndikimin e lajmeve populiste në polarizimin e qëndrimeve në Londër, Paris, Berlin dhe Cyrih zbuloi se në të gjitha rajonet përveç Londrës, ekspozimi ndaj mbulimit populist rriti qëndrimet populiste midis atyre që tashmë kishin qëndrime të forta populiste.²⁸ Kjo është një gjetje veçanërisht shqetësuese, duke pasur parasysh se mediat alternative ekstreme të lajmeve shpesh janë të përshtatura për grupet që gjenden në skajet e shoqërisë kryesore.

²¹ Newman dhe të tjerët, 2019, fq. 23-24.

²² Newman dhe të tjerët, 2018, fq. 20-21.

²³ Newman dhe të tjerët, 2019, fq. 35, 55.

²⁴ Newman dhe të tjerët, 2019, fq. 93,105.

²⁵ Shih Fletcher dhe Jenkins (2019).

²⁶ Shih Fletcher dhe Jenkins (2019).

²⁷ Shih Newman dhe të tjerët (2018).

²⁸ Shih Müller dhe të tjerët. (2017).

Ndryshimi i peizazhit mediatik: Digjitalizimi dhe komercializimi

Pavarësisht nga kjo rritje e platformave të mediave alternative, shumica e evropianëve vazhdojnë t'i marrin lajmet e tyre nga burimet kryesore të medias, si nga "mediat tradicionale" - të shkruara, radioja dhe televizioni - ashtu edhe nga "mediat e reja" të publikuara në internet përmes faqeve të internetit, aplikacioneve celulare dhe mediave sociale. Mediat tradicionale nuk kanë të njëjtin ndikim në polarizimin si platformat alternative; megjithatë, ndryshimet në ekosistemin e mediave kanë ndikuar në mënyrën se si prodhohen dhe konsumohen përmbajtjet, gjë që mund të krijojë dobësi të reja. Ky seksion shqyrton disa nga këto dobësi.

Ndryshimi i parë i madh është **digjitalizimi**, kalimi në mediat digjitale. Ndërsa disa media tradicionale vazhdojnë të tërheqin konsumatorë, evropianët i marrin lajmet e tyre kryesisht nga burimet digjitale. Ky trend ka qenë në rritje të vazhdueshme gjatë 20 viteve të fundit, por u bë më absolut gjatë gjithë pandemisë, pasi mediat e shkruara u ndikuan nga pasojat fizike dhe ekonomike të bllokimeve të shumta.²⁹ Një përmbledhje e burimeve të preferuara të evropianëve sipas rajonit është paraqitur në **Tabelën 1** më poshtë.

Tabela 1: Ku i marrin evropianët mediat e tyre në vitin 2022 (mesatarja për rajon)³⁰⁾³¹

Rajoni	Internet	TV	Mediat sociale	Të shkruara
Evropa Qendrore	79.7 %	65.2 %	87.3 %	50.2 %
Evropa Veriore	85 %	63.3 %	44.3 %	25.3 %
Evropa Jugore dhe Juglindore	83.1 %	69.9 %	79 %	59.3 %
Evropa Perëndimore	76.5 %	60.3 %	41.8 %	26.8 %

Digjitalizimi ka pasur ndikime serioze në prodhimin dhe konsumin e lajmeve që mund të ndikojnë në polarizimin. Së pari, digjitalizimi krijoi një hapësirë për zërat e rinj për të ndikuar te lajmet dhe për formimin e opinionit. Këto përfshijnë platformat alternative të përmendura më lart, si dhe mediat e reja kryesore që zakonisht quhen **media me përmbajtje digjitale** - kompani që janë shfaqur në 30 vitet e fundit dhe operojnë vetëm në internet. Për të konkurruar, **mediat tradicionale** – ato që mbizotëronin nëpërmjet burimeve tradicionale përpara se të vinin platformat digjitale – kanë inkorporuar elementë shtesë në internet si faqet e internetit, aplikacionet, podkastet dhe faqet në mediat sociale. Në shumicën e vendeve, mediat tradicionale dhe mediat me përmbajtje digjitale vazhdojnë të bashkëjetojnë, megjithëse kjo e fundit ka tendencë të jetë më e popullarizuar në Evropën Jugore në krahasim me Evropën Perëndimore ose Veriore, ku media tradicionale është më e fortë.³² Ndërsa mediat me përmbajtje digjitale dhe ato tradicionale kanë shumë gjëra të përbashkëta, e para ka prirje të ketë prioritetet e ndryshme redaktuese, duke prodhuar më shumë raportime që janë tërheqëse për një grup të caktuar dhe duke zbatuar një qasje të synuar për t'u vendosur si një zë i veçantë që i shërben audiencave specifike, tipike për tendencat e marketingut në internet dhe në kundërshtim të qasjes së gjerë që ka udhëhequr tradicionalisht mediat tradicionale.

Për më tepër, digjitalizimi dhe mjetet që ofron ai kanë nxitur gjithashtu një liberalizim më të gjerë të informacionit, duke sjellë një përhapje të influencësve blogjeve online, faqeve personale të internetit dhe mediave sociale. E quajtur "pushteti i pestë",³³ pasi ndikimi i saj mund t'i kundërvihet gazetarisë tradicionale, gazetaria qytetare e paprecedentë dhe mediat alternative janë shfaqur në të gjithë spektrin. Për më tepër, në disa raste, gazetaria qytetare është përzier me kulturën e ndikimit, duke u dhënë njerëzve fuqi të konsiderueshme për të transmetuar dhe interpretuar lajme, veçanërisht në mediat sociale.

²⁹ Shih Müller dhe të tjerët. (2017).

³⁰ Bazuar në të dhënat e disponueshme nga *Raporti për Mediat Digjitale* i Reuters i vitit 2022, rajonet përfshijnë vendet e mëposhtme: **Evropa Qendrore:** Austria, Çekia, Gjermania, Hungaria, Polonia, Sllovakia; **Evropa Veriore:** Danimarka, Finlanda, Norvegjia, Suedia; **Evropa Jugore/Juglindore:** Bullgaria, Kroacia, Italia, Portugalia, Spanja, Greqia, Rumania; **Evropa Perëndimore:** Mbretëria e Bashkuar, Belgjika, Franca, Irlanda, Holanda dhe Zvicra.

³¹ Newman dhe të tjerët, 2022, fq. 62-109.

³² Shih Nicholls dhe të tjerët. (2016).

³³ Shih Dutton (2009).

Raporti për Lajmet Digjitale i Reuters i vitit 2021 ekzaminoi se ku i marrin njerëzit lajmet e tyre në internet dhe nga kush. Në Twitter, përdoruesit raportuan se lajmet e tyre i marrin kryesisht nga burime zyrtare; në YouTube dhe Facebook, megjithatë, përdoruesit marrin lajme nga burime zyrtare dhe të tjera në rrjetin e tyre. Në platformat më të reja si Instagram, Snapchat dhe TikTok, burimet kryesore kanë rënë nën hijen e personaliteteve të internetit. Për shumicën e përdoruesve, ky ekspozim ndaj lajmeve është i rastësishëm – ata ishin në platformë për një arsye tjetër, e jo për të marrë lajme – por, gjithsesi kjo mund të ndikojë në mënyrën se si ata i kuptojnë ngjarjet, veçanërisht kur ajo është burimi i tyre kryesor për lajme, siç është rasti për një numër të madh të rinjve.³⁴ Kjo prani e influencësve mund të jetë bindëse, siç tregoi një studim amerikan. Ai zbuloi se mediat sociale ndikojnë në perceptimet e polarizimit kryesisht përmes postimeve nga influencuesit dhe diskutimet e kontakteve sociale për ngjarjet dhe temat, e jo drejtpërdrejt nga raportimi i mediave. Sidoqoftë, studimi në fund arriti në përfundimin se ndërsa përdoruesit e mediave sociale janë të polarizuar, platformat nuk shkaktojnë domosdoshmërisht polarizim.³⁵

Së dyti, impulsi online për personalizim po e nxit **fragmentimin**. Në një mjedis që ofron gjithnjë e më shumë zgjedhje, lajmet ofrohen nga më shumë media, të cilat e përshtatin mbulimin për audiencën të veçanta dhe kujdesen për këndvështrimet ose interesat specifike.³⁶ Rezultati është një mjedis mediatik me shumë zgjedhje në të cilin njerëzit kanë mundësi të zgjedhin vetë burimet e lajmeve që përputhen me - dhe përfundimisht i përforcojnë - bindjet e tyre.³⁷ Kjo tendencë ka ngritur shqetësime në lidhje me të ashtuquajturat "dhoma të jehonës" (një mjedis ku personi ndeshet vetëm me besime ose opinione që përkohën me të tjerat, në mënyrë që pikëpamjet e tij ekzistuese të përforcohen dhe idetë alternative të mos merren parasysh), pasi vetë-përzgjedhja e drejtuar nga paragjykimet përputhet me parazgjedhjen e algoritmeve dhe të grumbulluesve në internet. Megjithatë, hulumtimet tregojnë se ky mund të mos jetë një kërcënim aq i rëndësishëm sa mendohej. Në fakt, shumica e njerëzve i zgjedhin vetë burimet kryesore të lajmeve³⁸ dhe koha e shpenzuar në hapësirat online – veçanërisht në mediat sociale – e rrit ekspozimin e tyre ndaj **përmbajtjeve ndër-sektoriale**, ose përmbajtjeve nga një ideologji ose përkatësi që nuk përkon me tyren.³⁹

Megjithëse ky mjedis me shumë zgjedhje nuk nxit polarizimin, ai mund të bëjë që më shumë njerëz t'i shmangin lajmet krejtësisht. Në një raport të vitit 2019 për Parlamentin e BE-së, autorët paralajmëruan se ndërsa shtrirja e mediave në internet është e lartë, jo gjithmonë ajo rezulton në më shumë përfshirje – dhe në fakt mund të ketë efektin e kundërt.⁴⁰ Në një studim amerikan të përdorimit të mediave në internet duke përdorur të dhëna gjurmësh gjatë një periudhe 6-mujore, pjesëmarrësit shpenzuan vetëm 2% të kohës së tyre duke u marrë me çështjet aktuale.⁴¹ Për më tepër, ata që aksesojnë lajmet në internet duket se shpenzojnë më pak kohë në faqet e lajmeve që ofrojnë përmbajtje, veçanërisht të rinjtë.⁴²

Është gjithashtu e rëndësishme të theksohet se ekspozimi ndër-sektorial – që shpesh është qëllimi i nismave kundër polarizimit – mund të ketë rezultate të përziera. Përmbajtja ndër-sektoriale mund të intensifikojë gjendjen aktuale të një personi, që do të thotë se ndërsa mund të zgjerojë këndvështrimin e dikujt që nuk është ende i polarizuar, gjithashtu mund të përkeqësojë ndjenjat tashmë të polarizuara. Një studim amerikan zbuloi se me kalimin e kohës, ekspozimi ndaj përmbajtjeve ndër-sektoriale në mediat sociale rriti polarizimin e qëndrimeve.⁴³ Po kështu, verifikimi i fakteve, një zgjidhje tjetër e zakonshme, është më e zakonshme si tek njerëzit me arsim të lartë ashtu edhe tek ata me besim të ulët në media.⁴⁴ Pra, megjithëse mund t'i bëjë disa njerëz të kenë një pozicion më të nuancuar - dhe e ka bërë këtë në mjediset të kontrolluara testimi 45 – disa të tjerë mund t'i nxisë të kërkojnë shpjegime alternative jashtë mediave tradicionale, ku narrativet konspirative janë më të theksuara. Për shembull, shprehja "hulumtoni vetë" është bërë një mantër për mohuesit e Covid-19.

Së treti, digjitalizimi ka ndikuar seriozisht në **financimin** dhe si mediat tradicionale ashtu edhe ato me përmbajtje digjitale kanë vështirësi t'ia dalin mbanë. Një model financimi që mbështetet shumë në të ardhurat nga reklamat, veçanërisht në një mjedis të shtresuar të lajmeve, do t'i shtyjë burimet të konkurrojnë për vëmendjen e audiencës duke u kujdesur për interesat e tyre specifike ose duke përdorur tituj tërheqës për t'u klikuar (click-bait) ose sensacionalizëm, me

³⁴ Shih Newman dhe të tjerët (2021).

³⁵ Shih Banks dhe të tjerët. (2021).

³⁶ Shih Fletcher dhe Jenkins (2019).

³⁷ Shih Fletcher dhe Jenkins (2019).

³⁸ Shih Wojcieszak dhe të tjerët. (2021) dhe Mitchell dhe të tjerët. (2018).

³⁹ Shih Flaxman dhe të tjerët. (2016).

⁴⁰ Shih Fletcher dhe Jenkins (2019).

⁴¹ Shih Wojcieszak dhe të tjerët. (2021).

⁴² Shih Thurman dhe Fletcher (2019).

⁴³ Shih Bail dhe të tjerët. (2018).

⁴⁴ Shih Hameleers dhe Van der Meer (2020).

⁴⁵ Shih Hameleers dhe Van der Meer (2020).

ç'rast të dyja mund të tërheqin këndvështrime të polarizuara. Kalimi në të ardhurat nga reklamat në internet nuk është ndryshimi i vetëm i madh në financimin e medias. Gjatë disa dekadave të fundit, media është bërë më e komercializuar në shumë vende: rezultati i kësaj është një mjedis në të cilin raportimi i lajmeve formësohet nga forcat e tregut. Një avantazh i mundshëm është se komercializimi mund të nxisë një ribalancim në marrëdhëniet midis politikanëve dhe gazetarëve, drejt një gazetarie më të pavarur dhe më autonome.⁴⁶ Megjithatë, komercializimi mund të nxisë edhe përhapjen e populizmit.

I kombinuar me shtresimin e mediave, komercializimi ka çuar në intensifikimin e garës për të fituar shikues që e bën raportimin të jetë i prirë nga paragjykimet e lexuesve.⁴⁷ Ka më shumë media që luftojnë për një sasi të kufizuar mjeteve financiare dhe vazhdimisht garojnë për të gjetur vendin e tyre të veçantë në ekosistem, duke i çuar disa prej tyre drejt një "zgjedhjeje për maksimizim të fitimit duke u kujdesur për preferencat e konsumatorëve" dhe dëshirën e tyre që lajmet "jo vetëm të informojnë, por edhe të shpjegojnë, interpretojnë, bindin dhe argëtojnë".⁴⁸ Një studim amerikan zbuloi se kjo nxit polarizimin, pasi kompanitë konkurruese "krijojnë ose i përforcojnë dallimet e opinionëve" në mënyrë që "të ndajnë tregun dhe të korrrin fitime më të larta".⁴⁹

Përveç sensacionalizmit online dhe titujve tërheqës për t'u klikuar, kjo ka bërë që disa media të ngatërrojnë popullaritetin me populizmin, pasi pikëpamjet ekstreme dhe polemikat i tërheqin shikuesit.⁵⁰ Media franceze *BFMTV* është një shembull. Është një kanal lajmesh 24-orësh që transmeton vazhdimisht lajme për mbi 10 milion shikues në ditë në Francë, duke e bërë atë median më të njohur në vend. Përshtatja politike e shprehjes së vjetër "nëse rrjedh gjak, ka fitim" (ngjarjet më tronditëse dhe të tmerrshme marrin vëmendjen më të madhe në sferën e lajmeve) ka çuar në kritika se media është de fakto e krahut të djathtë, dhe se mund të kontribuojë në pasiguri me mbulimin e saj të vazhdueshëm.⁵¹ Wettstein dhe të tjerët (2018) e gjeti këtë prirje të përhapur në analizën e tyre krahasuese të përmbajtjeve nga 10 shtete evropiane. Autorët arritën në përfundimin se burimet e lajmeve që tërhoqën audiencën me mbulimin popullor të figurave populiste dhe politikave të tyre, rrallëherë i mbështesnin në mënyrë aktive këto figura ose mesazhet e tyre, por i përhapnin ato.⁵² Në të njëjtën kohë, komercializimi po nxit një konsolidim të mediave, në pronësi të më pak pronarëve, por më të mëdhenj.⁵³ Ky përqendrim i pronësisë së mediave është identifikuar si një kërcënim serioz për peizazhin mediatik të Evropës, pasi kufizon diversitetin e informacionit dhe të perspektivave.⁵⁴

Megjithatë, financimi nuk ndikon vetëm në mbulimin; ai gjithashtu kërcënon qëndrueshmërinë e mediave. Një studim nga Komiteti për Kulturën dhe Arsimin i Parlamentit Evropian zbuloi se ndërsa të ardhurat digjitale po rriten, ato nuk i kompensojnë ende humbjet nga sektori i shkruar që është duke u zvogëluar.⁵⁵ Këto vështirësi ekonomike ka të ngjarë të çojnë në zhdukjen e më shumë burimeve të lajmeve si rezultat i abonimeve, gjë që mund të ndikojë në zvogëlimin e numrit të konsumatorëve të lajmeve dhe do t'i kufizojë konsumatorët të përdorin një numër më të kufizuar burimesh. Shumë media kanë mbyllur tashmë dyert e tyre, ndërsa shumë të tjera janë në rrezik të njëjtë nëse nuk marrin mbështetje shtesë. Por, kjo mbështetje mund të jetë e vështirë të arrihet: *në Raportin për Lajmet Digjitale të vitit 2021*, Reuters zbuloi se kishte pak vullnet në mesin e shumicës së qytetarëve për t'i shpëtuar publikuesit e lajmeve. Me përjashtim të Portugalisë, shumë pak evropianë ishin të vetëdijshëm për kërcënimin aktual ndaj gazetarisë dhe akoma më pak mbështetën ndërhyrjet e qeverisë për ta shpëtuar atë. Reuters paralajmëroi gjithashtu se në një kohë kur ka qat shumë prioritetet konkurruese që kanë nevojë për mbështetjen e qeverisë – duke përfshirë shëndetin dhe arsimin – do të jetë e vështirë për qeveritë të sigurojnë vullnetin politik për të mbrojtur gazetarinë.⁵⁶

Mediat lokale janë veçanërisht në rrezik. Ato janë një burim kritik informacioni dhe përfaqësimi dhe luajnë një rol qendror në politikën lokale, duke ofruar materiale për kandidatët dhe zgjedhjet vendore/lokale, si dhe duke kërkuar llogari nga politikanët lokalë.⁵⁷ Dhe ndërsa disa nga funksionet e tyre tradicionale janë marrë përsipër nga kërkimet në internet – të tilla si kërkimi i vendeve të punës dhe aktiviteteve – ato ende janë një burim i shkëlqyeshëm për informacione rreth incidenteve lokale, duke përfshirë raportimin e krimet.⁵⁸ Lajmet lokale mund të kontribuojnë

⁴⁶ Shih Hameleers dhe Van der Meer (2020).

⁴⁷ Mullainathan dhe Shleifer, 2005, f. 1 031.

⁴⁸ Mullainathan dhe Shleifer, 2005, f. 1 031.

⁴⁹ Mullainathan dhe Shleifer, 2005, f. 1043.

⁵⁰ Shih Schofield (2014).

⁵¹ Shih Schofield (2014).

⁵² Shih Wettstein dhe të tjerët. (2018).

⁵³ Shih Fletcher dhe Jenkins (2019).

⁵⁴ Shih Brogi dhe të tjerët. (2020).

⁵⁵ Shih Le Gall (2021).

⁵⁶ Shih Newman dhe të tjerët (2021).

⁵⁷ Shih Taylor (2019).

⁵⁸ Shih Newman dhe të tjerët (2021).

gjithashtu në ndjenjën e përkatësisë në komunitet midis banorëve lokalë. Ato tentojnë të përfshijnë raportim më të butë dhe që ai të jetë më pak kritik, duke i dhënë përparësi mbështetjes dhe promovimit të komunitetit dhe qytetarëve të tij në vend të gjetjes së gabimeve të tyre.⁵⁹ Në *Raportin e tyre për Lajmet Digjitale* për vitin 2021, Reuters gjeti një lidhje midis ndjenjës së lidhjes me komunitetin dhe lexueshmërisë së lartë të lajmeve lokale, si dhe nivele të larta të besimit në lajmet lokale dhe rajonale në pjesën më të madhe të Evropës. Pavarësisht këtyre përfitimeve, konsumi i lajmeve lokale është i ulët në të gjithë kontinentin⁶⁰ dhe shumë prej tyre janë të kërcënuar nga digjitalizimi, vështirësitë ekonomike dhe konsolidimi.⁶¹

Një mburojë e mundshme kundër këtyre ndikimeve komerciale janë **transmetuesit publik** – transmetuesit e kontrolluar nga publiku, e jo nga interesat komerciale apo shtetërore. Transmetuesit publik, ose transmetimi publik, janë paramenduar të funksionojnë pa presione politike ose komerciale dhe të ofrojnë informacion që është universalisht i aksesueshëm për të gjithë publikun.⁶² Ata janë krijuar për të tërhequr një audiencë të gjerë, të përzier dhe janë të mbrojtur nga disa prej presioneve ekonomike dhe politike që i kërcënojnë mediat komerciale. Ky status si një mjet publik u ndihmon atyre të shmangin gazetarinë e njëdashme, interpretuese, që mund të polarizojë raportimin, por vetëm nëse mbrohet pavarësia e tyre dhe u jepet mbështetja e nevojshme për të bërë tranzicionin digjital. Megjithatë transmetuesit publikë mbeten të popullarizuar në Evropën Perëndimore dhe Veriore, ndikimi i tyre po zbehet në Evropën Jugore, Qendrore dhe Juglindore, ku aksesimi ndryshon, edhe atëherë kur besimi në ato media është i lartë.⁶³ Në këto rajone, transmetuesit publikë kanë pasur vështirësi për të bërë tranzicionin online, dhe në disa raste, po përballen me ndërhyrje politike që e kërcënojnë pavarësinë e tyre.⁶⁴

Digjitalizimi dhe komercializmi kanë pasur një efekt transformues mbi mediat, por nuk ka gjasa që ato t'i bëjnë ato më polarizuese si pasojë e drejtpërdrejtë. Megjithatë, u japin akses më të madh formave të tjera të medias që mund të jenë më polarizuese dhe mund të përhapin më tej përmbajtjet problematike dhe të ndjeshme.

Përmbajtjet problematike dhe të ndjeshme

Mediat gjithashtu mund të shkaktojnë polarizim të mëtejshëm duke përhapur në mënyrë aktive narrative konspirative dhe dezinformata. Më shpesh të lidhura me platformat e mediave alternative, këto dukuri janë hasur edhe në mediat tradicionale, qoftë rastësisht apo me paramendim. Në mediat tradicionale, efektet e tyre mund të rriten për shkak të niveleve më të larta të besimit, duke shkaktuar një rënie në perceptimet e konsumatorëve për saktësinë dhe vërtetësinë e tyre. Në mediat alternative, ato mund të shfrytëzohen si armë në kuadër të një agjende ideologjike dhe të kombinohen me gjuhë të tjera të urrejtjes që synojnë grupe të veçanta. Kur shfrytëzohen me qëllim të keq nga platformat alternative, këto përmbajtje të dëmshme janë të rrezikshme, jo vetëm sepse mund të çojnë në këndvështrime më të polarizuara, por edhe sepse mund të përdoren për radikalizim, rekrutim dhe mobilizim për qëllime ekstremiste – e madje mund të inkurajojnë njerëzit të pranojnë, të mbrojnë dhe të përdorin dhunën.

Një pjesë e kësaj përmbajtje problematike ushqehet nga ngjarjet aktuale dhe të ndjeshme politike. Sulmet terroriste, për shembull, shpesh shfrytëzohen nga platforma alternative malinje të lajmeve për të çuar përpara agjendën e tyre. Ato zakonisht shoqërohen me përhapje të teorive konspirative dhe dezinformatave që synojnë të mbjellin përçarje të mëtejshme në shoqëri duke përfituar nga gjendja e cënueshme e shumë njerëzve pas një incidenti terrorist. Për më tepër, mbulimi mediatik (jo vetëm i mediave alternative, por edhe i mediave tradicionale) ka potencialin për të fuqizuar terroristët dhe për të kontribuar në taktikat dhe propagandën e tyre terroriste.⁶⁵ Nga ana tjetër, mosraportimi i këtyre ngjarjeve të rëndësishme politike mund të dëmtojë besueshmërinë e mediave të lajmeve, si dhe të shkaktojë mosbesim dhe të nxisë narrativet e proceseve jodemokratike siç është censura.⁶⁶ Kjo krijon një dilemë etike për gazetarët, të cilët duhet të balancojnë inkuadrimitin e incidentit terrorist me nderimin e viktimave dhe përballjen me vetë grupin terrorist.

⁵⁹ Shih Fletcher dhe Jenkins (2019).

⁶⁰ Shih Newman dhe të tjerët (2021).

⁶¹ Shih Taylor (2019).

⁶² Shih Conseil mondial de la radiotélévision (2001).

⁶³ Shih Newman dhe të tjerët (2021).

⁶⁴ Shih Brogi dhe të tjerët. (2020).

⁶⁵ Abubakar, 2020, fq. 278-279.

⁶⁶ Abubakar, 2020, fq. 278.

Narrativet konspirative⁶⁷

Narrativet konspirative janë veçanërisht problematike. Këto narrative përpiqen t'u japin kuptim ngjarjeve dhe fenomeneve shqetësuese dhe komplekse që perceptohen si rezultat i planifikimit të fshehtë të një kabale njerëzish të fuqishëm që kanë qëllime të këqija.⁶⁸ Zakonisht, ato ofrojnë shpjegime të thjeshta dhe pikëpamje binare "e mira kundrejt të keqes" që nxisin ndarjet midis grupeve të perceptuara "të brendshme" dhe "të jashtëme".⁶⁹ Këto ndarje ushqehen më tej nga një ndjenjë e fortë e viktimizimit të grupit të brendshëm dhe "tjetërsimit" ose intolerancës drejtuar ndaj grupit të jashtëm. Komponentët e tjerë të narrativeve konspirative që kontribuojnë në dinamikën ekstremiste përfshijnë epërsinë e grupit të brendshëm në krahasim me grupin e jashtëm dhe konceptin që grupi i jashtëm përbën një kërcënim të menjëhershëm dhe ekzistencial për grupin e brendshëm.⁷⁰ Megjithatë, narrativet konspirative duhet të shihen si simptomë e problemeve dhe ankesave më të gjera shoqërore, ato kanë potencialin të kërcënojnë ndjeshëm paqen dhe kohezionin social. Siç u përmend më lart, kjo mund të përfshijë rritjen e tërheqjes për agjendat ekstremiste, gërryerjen e besimit midis grupeve të ndryshme dhe në qeverisjen demokratike, gërryerjen e respektit për liritë universale dhe të drejtat e njeriut, përhapjen e gjuhës së urrejtjes dhe mobilizimin e dhunës kundër një grupi të caktuar.⁷¹

Praktikuesit evropianë i shohin teoritë e konspiracionit si shtytësit kryesorë të dhunës dhe ekstremizmit. Në një takim lokal në internet të Rrjetit të Ndërgjegjësimit për Radikalizimin (RNR) në vitin 2021 për trajtimin e peizazhit në ndryshim të polarizimit, radikalizimit dhe ekstremizmit, pothuajse të gjithë pjesëmarrësit ranë dakord se një zhvillim kyç në peizazhin lokal janë problemet që lindin si pasojë e narrativeve konspirative.⁷² Ata e panë pandeminë e Covid-19 si një katalizator për përhapjen e narrativeve konspirative; në fund të fundit, komplotet lulëzojnë në ngjarje komplekse dhe të dëmshme. Shumë nga protestat e dhunshme kundër bllokimit dhe anti-qeverive në qytetet evropiane u nxitën nga narrativet konspirative.⁷³ Ajo që ishte më befusuese për praktikuesit pjesëmarrës në RNR ishte heterogjeniteti i grupeve në protesta, ku ishin të përfshirë punonjës të qeverisë dhe familje me fëmijë.⁷⁴

Pa e zvogëluar seriozitetin dhe ndikimin e protestave të dhunshme kundër bllokimit, narrativet konspirative mund të kenë efekte edhe më shkatërruese. Narrativet apokaliptike midis grupeve të dhunshme ekstremiste të krahut të djathtë frymëzuan sulmet terroriste të vitit 2011 në Norvegji dhe në Christchurch të vitit 2019. Këto sulme u frymëzuan kryesisht nga teoria e Zëvendësimit të Madh, e cila pretendon se popullatat e bardha evropiane po zëvendësohen nga njerëz jo të bardhë, përmes migrimit masiv dhe për shkak të rënies demografike të komuniteteve të bardha dhe rritjes së komuniteteve jo të bardha.⁷⁵ Në manifestin e tij, autori i sulmit terrorist në Christchurch pretendoi se po kërkonte hakmarrje për gjenocidin e vazhdueshëm të evropianëve të bardhë.⁷⁶ Ai është një rast ekstrem, që tregon se si një narrativë konspirative nxit përdorimin e dhunës dhe kryerjen e një akti terrorist, dhe kjo duhet të merret parasysh kur hartohen përgjigjet. Megjithatë shumë grupe ekstremiste të krahut të djathtë në Evropë nuk përdorin dhunë, propaganda e tyre përhap drejtpërdrejt gjuhën e urrejtjes, çnjerëzon grupet e jashtëme dhe nxit dhunën.⁷⁷ Këto grupe duhet të merren parasysh në mënyrë të barabartë për shkak të kërcënimit të tyre të drejtpërdrejtë dhe indirekt ndaj paqes dhe sigurisë.

Gjatë të njëjtit takim lokal të RNR-së në vitin 2021, praktikuesit ngritën gjithashtu shqetësime në lidhje me aftësinë e tyre për të punuar në internet ku mblidhen grupet e synuara të cenushme.⁷⁸ Është e pranuar gjerësisht se interneti, duke përfshirë mediat sociale dhe mediat alternative të lajmeve, ofron një platformë për përhapjen e narrativeve konspirative. Megjithatë interneti rrit rrezikun për të rënë në një "vrimë lepuiri" (nga e cila shumë vështirë dilet) konspirative, për shkak të aksesit relativisht të lehtë në të dhëna, shpejtësisë me të cilën mund të përhapen komplotet dhe vështirësisë për të moderuar përmbajtjen, nuk duhet të supozohet se njerëzit kanë më shumë gjasa të besojnë në narrativet konspirative tani, krahasuar me epokën

⁶⁷ Ky dokument miraton përdorimin e termit "narrativ konspirativ" të RNR-së në vend të termit të popullarizuar "teori konspirative" për t'i mohuar atij legjitimitetin e përcaktuar me termin "teori". Shih Rrjetin e Ndërgjegjësimit për Radikalizimin (2020) për më shumë informacion.

⁶⁸ Farinelli, 2021, f. 4.

⁶⁹ Farinelli, 2021, f. 4.

⁷⁰ Rrjeti i Ndërgjegjësimit për Radikalizimin, 2020, f. 3.

⁷¹ Farinelli, 2021, f. 4.

⁷² Shih punimin përfundimtar të Rrjetit të Ndërgjegjësimit për Radikalizimin *Peizazhi në ndryshim i polarizimit, radikalizimit dhe ekstremizmit*, f. 2 (https://home-affairs.ec.europa.eu/document/download/1a7a18b2-4f2d-44b7-bdfd-c088af86f327_en?filename=ran_local_changing_landscape_25-26_112021_en.pdf).

⁷³ Shih Schraer (2021). <https://www.bbc.co.uk/news/59390968>

⁷⁴ Shih punimin përfundimtar të Rrjetit të Ndërgjegjësimit për Radikalizimin *Peizazhi në ndryshim i polarizimit, radikalizimit dhe ekstremizmit*, f. 2 (https://home-affairs.ec.europa.eu/document/download/1a7a18b2-4f2d-44b7-bdfd-c088af86f327_en?filename=ran_local_changing_landscape_25-26_112021_en.pdf).

⁷⁵ Davey dhe Ebner, 2019, f. 7.

⁷⁶ Shih Galigne (2019). <https://apnews.com/article/immigration-shootings-ap-top-news-international-news-australia-1e19f6cb2e948a1bf7ce63429bc186e>

⁷⁷ Farinelli, 2021, f. 11.

⁷⁸ Shih punimin përfundimtar të Rrjetit të Ndërgjegjësimit për Radikalizimin *Peizazhi në ndryshim i polarizimit, radikalizimit dhe ekstremizmit*, f. 2 (https://home-affairs.ec.europa.eu/document/download/1a7a18b2-4f2d-44b7-bdfd-c088af86f327_en?filename=ran_local_changing_landscape_25-26_112021_en.pdf).

para internetit.⁷⁹ Gjithashtu, narrativet konspirative nuk përhapen pa dallim në të gjithë internetin, por janë të kufizuara brenda komuniteteve, më së shpeshti në skajet e ekstremit të djathtë dhe ekstremit të majtë politik që tashmë janë pajtuar me to.⁸⁰ Kjo është domethënëse sepse këto grupe zakonisht i marrin lajmet e tyre nga mediat alternative.

Në një studim që hartëzon ekstremizmin në internet në Sllovaki, u zbulua se mediat alternative përhapnin përmbajtje urrejtoje dhe konspirative: të paktën 17 faqe, llogari dhe kanale në Facebook, Instagram dhe Telegram ndanë lidhje të faqeve të internetit të mediave alternative.⁸¹ Për sa i përket sasisë, mediat alternative në rastin sllovak ishin vetëm një pjesë e vogël e ekosistemit më të gjerë online të ekstremit të djathtë, në bazë të hartëzimit të studimit.

Megjithatë, numri i mediave alternative të lajmeve nuk pasqyron domosdoshmërisht ndikimin e tyre në një komunitet të caktuar. Është gjithashtu e nevojshme të kuptohet përmbajtja që ata ndajnë dhe cila është audienca e tyre. Një studim i thelluar i platformës alternative hungareze të medias së ekstremit të djathtë Kuruc.info ofron një pasqyrë në këtë drejtim. *Kuruc.info* e përshkruan veten si “një faqe lajmesh konservative patriotike hungareze, e krahut të djathtë, nacionalist, faktmbledhëse, që është e pavarur nga partitë politike.”⁸² Është një medie me përmbajtje digjitale e regjistruar në SHBA dhe funksionon që nga viti 2006. Pavarësisht nga vetë-portretizimi i saj, platforma mediatike ofron haptazi përmbajtje irredentiste, antisemitike, anti-rome dhe homofobike hungareze, të dukshme në kategoritë kryesore të lajmeve në faqen kryesore: Anti-hungarizmi, Krimi cigan, Krimi hebre, LGBTQ+ dhe Krimi politik.⁸³ Faqja e internetit promovon me të madhe teorinë e konspiracionit të Qeverisë Zioniste Okupuese duke pretenduar se hebrejtë i kontrollojnë qeveritë kryesore botërore, duke përfshirë edhe atë të Hungarisë. Qeveria hungareze kërkoi që faqja të mbyllej për shkak të përmbajtjes së saj problematike, për të kundërshtuar gjuhën e urrejtjes; megjithatë, qeveria amerikane ka lejuar që platforma të funksionojë, duke përmendur mbrojtjen e fjalës së lirë.⁸⁴

Një çështje tjetër problematike me *Kuruc.info* ishte lidhja e saj me partinë politike të ekstremit të djathtë të Hungarisë Jobbik, e cila kohët e fundit e ripërcaktoi veten si parti konservative e qendrës së djathtë. Ky ndryshim shkaktoi ndarje brenda partisë dhe shfaqjen e dy partive politike të ekstremit të djathtë: Forca dhe Vendosmëria, dhe Lëvizja Atdheu Ynë. *Kuruc.info* ishte kritik ndaj reformimit të Jobbik-ut dhe aktualisht konsiderohet se ka lidhje më të ngushta me Lëvizjen Atdheu Ynë. Megjithatë, para lëvizjes së Jobbik-ut drejt qendrës së spektrit politik, *Kuruc.info* konsiderohej një pjesë e rëndësishme e përcjelljes së mesazheve të tyre online, sepse ato ishin më pak të përfaqësuara në mediat tradicionale.⁸⁵ Në vitin 2018, kur Jobbik-u fitoi më shumë se 1 milion vota në zgjedhjet hungareze, *Kuruc.info* ishte faqja e 10-të më e madhe e lajmeve në Hungari, me rreth 10 % lexues në mesin e popullatës së përgjithshme dhe rreth 23 % të votuesve të Jobbik-ut.⁸⁶ Këto shifra janë domethënëse, duke marrë parasysh rezultatet e një studimi që mat ndjenjën antisemitike në Hungari, i cili zbuloi se preferencat partiake dhe antisemitizmi kanë një lidhje të fortë. Bazuar në treguesit për të matur antisemitizmin afektiv dhe kognitiv, studimi tregoi se 27 % e të rriturve në Hungari kanë pikëpamje ekstreme dhe 10 % pikëpamje të moderuara antisemitike. Në të njëjtën shkallë, 42 % e mbështetësve të Jobbik-ut kishin pikëpamje ekstreme dhe 15 % kishin pikëpamje të moderuara antisemitike.⁸⁷ Këto të dhëna tregojnë më tej popullaritetin dhe shtrirjen e mediave alternative problematike për njerëzit që kanë pikëpamje ekstreme dhe populiste.

Marrëdhënia e Evropës me mediat

Të gjithë faktorët e diskutuar deri më tani kanë ndikuar në marrëdhëniet e evropianëve me mediat. Ajo ndryshon anëmbanë kontinentit, por në shumicën e vendeve, qytetarët kanë besim të ulët në media dhe i perceptojnë shumë media tradicionale si paragjyquese dhe të njëanshme. Ky perceptim i mediave është i rëndësishëm, sepse jo vetëm që përcakton se cilin burim lajmesh e kërkojnë njerëzit, por gjithashtu ndikon në gjasat e tyre për të konsumuar media alternative ose për të shmangur krejtësisht lajmet, gjë që të dyja këto mund t'i bëjnë ata më të cenueshëm ndaj kompleteve, dezinformimit dhe polarizimit.

⁷⁹ Farinelli, 2021, p. 9.

⁸⁰ Krouwel dhe të tjerët, 2017, fq. 434-437.

⁸¹ Kuchta, 2021, fq. 12-13.

⁸² Shih Rákay (2008). <https://kuruc.info/r/40/27066/>.

⁸³ Shih faqen kryesore të Kuruc.info në <https://kuruc.info/>.

⁸⁴ Shih Origo (2012). <https://www.origo.hu/itthon/20120703-amerikai-kepviseletkel-ker-segitseget-orban-az-internetes-gyuloletbeszed-megfekezese.html>

⁸⁵ Barna dhe Knap, 2019, f. 79.

⁸⁶ Barna dhe Knap, 2019, p. 78.

⁸⁷ Barna dhe Knap, 2019, p. 78.

Besimi në media është i ulët në të gjithë BE-në, edhe pse jo në mënyrë uniforme. Studimet nga Pew⁸⁸ dhe Reuters⁸⁹ zbulojnë dallime të forta rajonale.⁹⁰ Besimi është më i lartë në Evropën Veriore dhe Perëndimore sesa në Evropën Jugore/Juglindore ose Qendrore, me disa dallime të dukshme: Mbretëria e Bashkuar dhe Franca kanë besim shumë më të ulët në media sesa fqinjët e tyre evropianoperëndimorë, ndërsa besimi në Portugali dhe Gjermani është shumë më i lartë se sa që shihet zakonisht në rajonet e tyre. Këto tendenca rajonale dhe dallimet e tyre janë paraqitur në **Tabelën 2**.

Tabela 2: Evropianët që u besojnë mediave, sipas rajoneve në vitin 2022 (Reuters, 2022)

Rajoni ⁹¹	Besimi i përgjithshëm	Vendi	Besimi i përgjithshëm
Evropa Qendrore (pa Gjermaninë)	34 %	Gjermania	50 %
Evropa Veriore	58.3 %	Portugalia	78 %
Evropa Jugore/Juglindore (pa Portugalinë)	33.3 %	Franca	29 %
Evropa Perëndimore (pa Mbretërinë e Bashkuar ose Francën)	51.3 %	Mbretëria e Bashkuar	34 %

Reuters, i cili kryen këtë sondazh çdo vit, zbuloi se besimi në media ishte rritur në vitin 2022 krahasuar me të dhënat e mbledhura para pandemisë, ashtu si edhe lexueshmëria e burimeve tradicionale të lajmeve. Kjo sugjeron që pavarësisht rritjes së narrativeve konspirative dhe dezinformative rreth Kovid-19, shumica e evropianëve përsëri do t'i drejtohen medieve kryesore gjatë një krize. Për fat të keq, rritja e vogël tashmë ka filluar të zbehet; në kohën kur u publikua raporti i vitit 2022, besimi në shumicën e vendeve evropiane kishte rënë në shifrat para Kovid-19.⁹²

Pew (2018) zbuloi se besimi i të anketuarve në media nuk lidhej me prirjen e tyre politike. Në vend të kësaj, populizmi ishte një parashikues më i besueshëm. Në të tetë vendet e anketuara, ata që kishin besime populiste në të majtë dhe në të djathtë kishin më pak gjasa t'i besonin medias me një diferencë të konsiderueshme sesa ata që kishin pikëpamje jopopuliste ose të përziera. Ideologjia pati vetëm një ndikim statistikisht të rëndësishëm në Spanjë, Gjermani dhe Suedi, megjithëse shumë më pak se sa populizmi në ato vende. Në Gjermani dhe Suedi, ata me ideologji të djathta kishin më pak gjasa t'i besonin medias, ndërsa në Spanjë ata që janë në të majtë ishin më skeptikët.⁹³

Perceptimi i njëanshmërisë dhe drejtësisë është një aspekt kritik i besimit që ndikon drejtpërdrejt në mënyrën se si njerëzit e konsumojnë median.⁹⁴ Raportimi i njëanshëm është i zakonshëm në mediat tradicionale, pasi raportimi ndikohet nga prirja politike e medias.⁹⁵ Kjo prirje e vendosur fortë është përfurcuar nga fragmentimi i përshkruar tashmë dhe përhapja e gazetarisë interpretuese.⁹⁶ Ajo mund të ndikohet edhe nga marrëdhënia midis politikës dhe medias në një vend të caktuar.

⁸⁸ Danimarka, Franca, Gjermania, Italia, Holanda, Spanja, Suedia dhe Mbretëria e Bashkuar.

⁸⁹ Shih Newman dhe të tjerët (2021).

⁹⁰ Shih Mitchell dhe të tjerët. (2018).

⁹¹ Bazuar në të dhënat e disponueshme nga *Raporti për Mediat Digjitale* i Reuters i vitit 2022, rajonet përfshijnë vendet e mëposhtme: **Evropa Qendrore:** Austria, Çekia, Hungaria, Polonia, Sllovakia; **Evropa Veriore:** Danimarka, Finlanda, Norvegjia, Suedia; **Evropa Jugore/Juglindore:** Bullgaria, Kroacia, Italia, Spanja, Greqia, Rumunia; **Evropa Perëndimore:** Belgjika, Irlanda, Holanda dhe Zvicra.

⁹² Bazuar në të dhënat e disponueshme nga *Raporti për Mediat Digjitale* i Reuters i vitit 2022, rajonet përfshijnë vendet e mëposhtme: **Evropa Qendrore:** Austria, Çekia, Hungaria, Polonia, Sllovakia; **Evropa Veriore:** Danimarka, Finlanda, Norvegjia, Suedia; **Evropa Jugore/Juglindore:** Bullgaria, Kroacia, Italia, Spanja, Greqia, Rumunia; **Evropa Perëndimore:** Belgjika, Irlanda, Holanda dhe Zvicra.

⁹³ Shih Mitchell dhe të tjerët. (2018).

⁹⁴ Shih Ardëvol-Abreu dhe Zúñiga (2017).

⁹⁵ Shih Fletcher dhe Jenkins (2019).

⁹⁶ Shih Fletcher dhe Jenkins (2019).

Paralelizmi politik⁹⁷ është niveli i përafërimit ndërmjet medias së lajmeve të një vendi dhe sistemit të tij politik.⁹⁸ Nivelet më të larta të paralelizmit kanë prirje të shoqërohen me paragjyime më të mëdha mediatike - si në prodhim ashtu edhe në konsum - dhe me përfaqësim më të kufizuar si në tema ashtu edhe në burime. Paralelizmi politik gjendet më lehtë në vendet e Evropës Jugore, veçanërisht në Itali, Spanjë dhe Francë, dhe është më i ulët në vendet e Evropës Veriore dhe Perëndimore.⁹⁹

Por, dallimi midis paragjykimit dhe perceptimit të paragjykimit është i rëndësishëm. Megjithëse mediat shpesh kanë një lloj animi, perceptimi i një personi nuk është një përshkrim objektiv i përmbajtjes së një burimi, por më tepër pasqyrim i mënyrës se si një burim i përfaqëson dhe përputhet me pikëpamjet e tij.¹⁰⁰ Për shembull, në vitin 2018 Pew ekzaminoi tendencat për njëanshmëri të lexuesve të mediave evropiane të lajmeve në krahasim me perceptimin e njerëzve për njëanshmërinë. Ata arritën në përfundimin se lexuesit ishin në fakt shumë më pak të njëanshëm sesa që ishte perceptimi i të anketuarve.¹⁰¹ Dhe ndërkohë që raportimi i njëanshëm mund të përforcojë pozicionet polarizuese për çështjet e diskutueshme, ka pak prova se ai nxit një polarizim afektiv, apo edhe të qëndrimeve.¹⁰² Perceptimi i paragjykimit, nga ana tjetër, ka efekte të matshme. Një studim amerikan zbuloi se paragjykimi i perceptuar i medias ka një ndikim të dëmshëm në të gjithë përdorimin e lajmeve (pavarësisht nga burimi i medias) dhe provokon shmangien e lajmeve.¹⁰³ Kjo mund të përshpejtojë rënien e konsumit të lajmeve, pasi akuzat për paragjykim përdoren si armë si brenda mediave tradicionale për të dëmtuar konkurrentët ashtu dhe nga jashtë.

Pavarësisht stigmës së tij, paragjykimi nuk është i tëri lajm i keq. Megjithëse konsumatorët janë të kujdesshëm ndaj animet, shumë prej tyre janë gjithashtu kritikë ndaj një neutraliteti total që mund t'u japë një platformë dhe besueshmëri të mundshme pozicioneve që ata i shohin si të dëmshme. BFMTV-ja e Francës është një shembull se si media mund të krijojë një vesh simpatik për populizmin nën flamurin e neutralitetit. Siç tha një gazetar politik për këtë medie: "Këtu në BFMTV fryma është se ne nuk jemi këtu për të gjykuar. Ne flasim me të gjithë."¹⁰⁴ Gjithashtu shqetësuese janë çështjet si ndryshimet klimatike dhe vaksinat, për të cilat mbulimi i të dyja anëve të çështjes në mënyrë të barabartë mund të krijojë një "barabarësi të rreme".¹⁰⁵ Raporti për *Lajmet Digjitale* i vitit 2021 zbuloi se 17 % e pjesëmarrësve globalisht mendonin se argumenteve më të dobëta duhet t'u jepej më pak kohë, ndërsa 24 % mendonin se kishte disa çështje që nuk duheshin trajtuar në mënyrë neutrale. Në të dyja masat, të anketuarit më të rinj kishin më shumë gjasa të kenë pikëpamjen e dytë, veçanërisht për çështjet e drejtësisë sociale.¹⁰⁶

Besimi nuk ishte e vetmja gjë në rënie; interesi për lajmet po bie gjithashtu. Globalisht, interesi ka rënë nga 63 % në vitin 2017 në 51 % në vitin 2022, ndërsa shmangia selektive është rritur ndjeshëm, duke u dyfishuar në Mbretërinë e Bashkuar në këtë periudhë. Njerëzit i shmangin lajmet për disa arsye, duke përfshirë mosbesimin ndaj medias, lodhjen e tepërt pas krizave të njëpasnjëshme, vështirësinë për të kuptuar historitë komplekse, si dhe apatinë dhe mosinteresimin e përgjithshëm.¹⁰⁷ Kjo shmangie e lajmeve është kërcënim serioz, pasia mediat u ndihmojnë njerëzve të kuptojnë botën përreth tyre, të ushtrojnë përgjegjësitë e tyre demokratike dhe t'i marrin në përgjegjësi ata që janë në pushtet.¹⁰⁸ Pa informacion të besueshëm dhe një kuptim të qëndrueshëm të ngjarjeve, qytetarët mund të jenë gjithashtu më të prekshëm ndaj dezinformimit dhe ndikimeve polarizuese.

Është interesante se pavarësisht tendencave negative në besimin, perceptimin dhe konsumin, evropianët ende i vlerësojnë shumë mediat. Suedia (95 %) dhe Gjermania (90 %) kryesojnë listën për vlerësimin total të mediave për funksionimin e shoqërisë së vendit të tyre. Spanja është e treta, e barabartë me Holandën me një rezultat të përgjithshëm të besimit prej 88%. Danimarka (85 %), Britania e Madhe (81 %), Franca (76 %) dhe Italia (75 %) e rrumbullakojnë listën, duke treguar një vlerësim relativisht të lartë për mediat në të gjithë kontinentin.¹⁰⁹

Nuk ka një kuptim të vetëm se si njerëzit i ndërtojnë perceptimet e tyre për mediat. Një studim amerikan zbuloi se besimi shpëgohej më së miri nga ideologjia politike dhe këndvështrimi i

⁹⁷ Sipas Hallin dhe Mancini (2017), paralelizmi politik mund të kuptohet përmes katër fenomeneve: "lidhjeve strukturore ndërmjet mediave dhe organizatave politike; përkatësisë politike të gazetarëve, pronarëve dhe menaxherëve të mediave; përmbajtjes mediatike; dhe modeleve të konsumit të lajmeve".

⁹⁸ Shih Hallin dhe Mancini (2017).

⁹⁹ Shih Fletcher dhe Jenkins (2019).

¹⁰⁰ Shih Gunther (1992).

¹⁰¹ Shih Mitchell dhe të tjerët. (2018).

¹⁰² Shih Wojcieszak dhe të tjerët. (2021).

¹⁰³ Shih Ardèvol-Abreu dhe Zúñiga (2017).

¹⁰⁴ Shih Schofield (2014).

¹⁰⁵ Shih Newman dhe të tjerët (2021).

¹⁰⁶ Shih Newman dhe të tjerët (2021).

¹⁰⁷ Shih Newman dhe të tjerët (2022).

¹⁰⁸ Shih Thurman dhe Fletcher (2019).

¹⁰⁹ Shih Newman dhe të tjerët (2021).

një personi për qeverinë, bashkëqytetarët dhe ekonominë e tij.¹¹⁰ Por, një studim i Pew në Evropë zbuloi se ideologjia politike nuk ishte përcaktuesi më i mirë; në vend të kësaj, besimi në idetë populiste parashikonte më mirë besimin në media.¹¹¹ Këto çështje kanë nevojë për kërkime të mëtejshme, por ajo që është e qartë është se perceptimet e njëanshmërisë ndikojnë në besimin në mediat tradicionale, gjë që e pengon funksionin e medias si pjesë thelbësore e demokracive evropiane.

Qasjet lokale për adresimin e mediave problematike

Marrëdhënia shkakësore midis medias dhe polarizimit nuk është e qartë. Ndonëse duhet pasur kujdes të mos mbivlerësohet kjo lidhje, ka aspekte të medias – si prodhimi ashtu edhe konsumi i saj – që mund të adresohen për të ndihmuar në formulimin e përgjigjes ndaj polarizimit dhe përhapjes së ndjenjave kundër autoriteteve. Megjithatë, këto aspekte nuk duhet të analizohen vetëm përmes thjerrëzës së rolit të medias në polarizimin; përkundrazi, ato duhet të përfshihen në një kuptim më të gjerë të faktorëve shtytës dhe tërheqës që i shtyjnë njerëzit të kenë pikëpamje të polarizuara dhe ekstremiste në përgjithësi. Kjo qasje i lejon praktikuesit të shkojnë përtej debatit nëse pikëpamjet popullore i japin formë medias apo anasjelltas, dhe të fokusohen në dobësitë individuale dhe të komunitetit ndaj ekstremizmit. Ky seksion do të prezantojë projektet dhe qasjet që janë zbatuar anembanë Evropës për të trajtuar disa nga aspektet kritike të ofertës dhe kërkesës së medias për të promovuar kohezionin social në nivel lokal. Ato ofrojnë mësim dhe frymëzim të rëndësishëm për praktikuesit që të trajtojnë këtë çështje komplekse brenda kornizës më të gjerë të luftimit të ekstremizmit, urrejtjes dhe polarizimit.

Rritja e të menduarit kritik dhe edukimit (digjital) mediatik

Pjesa e parë e kësaj përmbledhjeje ofroi një pasqyrë të dinamikës së kërkesës së njerëzve që konsumojnë media tradicionale dhe alternative dhe se si kjo përmbajtje mund të ndikojë tek ata. Në këtë drejtim, praktikuesit në të gjithë Evropën kanë bërë përpjekje për të mbrojtur grupet e cënueshme kundër narrativeve problematike (duke përfshirë përmbajtjet potencialisht polarizuese në media) duke promovuar dhe përmirësuar aftësitë e të menduarit kritik dhe edukimit (digjital) mediatik. Aftësitë e të menduarit kritik janë jetike për njerëzit që të vlerësojnë informacionin dhe të formojnë gjykimin në mënyrë të pavarur. Në mbështetje të kësaj, edukimi mediatik është thelbësor për të përmirësuar aftësinë e njerëzve për të kuptuar, analizuar dhe për t'u përfshirë në mesazhet mediatike. Megjithëse audiencia të ndryshme do t'i përgjigjen qasjeve të ndryshme, të menduarit kritik dhe edukimi mediatik janë të paçmueshme në strategjitë e "përfshirjes së gjithë shoqërisë" për të krijuar komunitete të qëndrueshme ndaj ekstremizmit.¹¹² Ky seksion përfshin një shembull të një programi të të menduarit kritik dhe edukimit mediatik.

Be Internet Citizens (Bëhuni qytetarë të internetit)¹¹³ është një shembull i një programi edukativ që synon të inkurajojë dhe fuqizojë të rinjtë për të lundruar në hapësirat online përmes edukimit mediatik, të menduarit kritik dhe qytetarisë digjitale. Si një program shumë i adaptueshëm, ai është ofruar në Bullgari, Francë, Greqi, Itali, Maqedoninë e Veriut, Rumani, Suedi dhe Mbretërinë e Bashkuar. Programi përdor ushtrime dhe aktivitete ndërvepruese për të zhvilluar kapacitetet e mësuesve dhe edukatorëve jashtë arsimit formal për të rritur ndërgjegjësimin për dëmet e dezinformimit, paragjykimëve, bullizmit dhe përmbajtjeve polarizuese në internet midis adoleshentëve dhe prindërve. Burimet i mundësojnë të rinjtë të ndërveprojnë me çështje që lidhen me mediat problematike në mënyrë të drejtpërdrejtë dhe të tërthortë, duke u kërkuar atyre të identifikojnë dhe të shqyrtojnë me kujdes raportimet e njëanshme dhe sensacionale, dezinformatat dhe përmbajtjet polarizuese. Në çdo rast, të rinjtë ndihmohen për të kuptuar problemin dhe për të identifikuar zgjidhje të ndryshme.

Leksione për praktikuesit

Si praktikë, "Be Internet Citizens" ilustron rëndësinë e punës si me edukatorët ashtu edhe me të rinjtë për të siguruar një aplikim të qëndrueshëm, vlerën e përdorimit të arsimit joformal dhe efektivitetin e bërjes së mësimin gjithëpërfshirës dhe argëtues përmes lojërave dhe aktiviteteve ndërvepruese. Si vetë burimet ashtu edhe mësimet që ato ofrojnë janë frymëzim

¹¹⁰ Shih Lee (2010).

¹¹¹ Shih Mitchell dhe të tjerët. (2018).

¹¹² Grupi i Punës Kundër Ekstremizmit të Dhunshëm (CVE), Iniciativa e Komunikimeve Strategjike, 2017, f. 5.

¹¹³ Shih <https://internetcitizens.withyoutube.com/>.

i mirë për praktikuesit që kërkojnë t'u mësojnë adoleshentëve njohuritë për median dhe raportimin problematik.

Kundër-narrativet dhe komunikimet strategjike

Në një kohë kur besimi në media dhe lexueshmëria janë në rënie në të gjithë Evropën, praktikuesit duhet të konsiderojnë gjithashtu se si mund t'i mbajnë qytetarët të interesuar dhe të angazhohen me media të besueshme. Fushatat e komunikimit dhe programet e përshtatura të lajmeve mund të ndihmojnë në edukimin e njerëzve për median, të theksojnë rëndësinë e saj, të thjeshtojnë histori komplekse dhe të kundërshtojnë shkëmbimet dhe angazhimet potencialisht polarizuese në lidhje me çështjet aktuale. Kjo është veçanërisht kritike për angazhimin e audiencës së re, të cilët në përgjithësi po konsumojnë median më pak dhe në formate më të kufizuara, kështu që zgjidhjet duhet të fokusohen në hapësirat e dominuara nga të rinjtë, si mediat sociale. Zyrtarët lokalë, kombëtarë dhe ndërkombëtarë mund të kontribuojnë gjithashtu, duke përdorur komunikimin strategjik për të tejkaluar çështjet e diskutueshme dhe sfiduese që mund të polarizojnë audiencën e lajmeve. Ky seksion përfshin shembuj të fushatave të komunikimit që funksionojnë për të parandaluar dhe për të zbutur pasojat e rënies dhe polarizimit të përdorimit të medias.

Dare to be Grey (Guxoni të jeni Gri)¹¹⁴ është një fushatë e mediave sociale e nisur dhe e menaxhuar nga të rinjtë në Holandë për të trajtuar polarizimin. Nëpërmjet një sërë përmbajtjesh dhe angazhimesh multimediale, ajo shfrytëzon analizën e të dhënave në internet, promovon një shumëllojshmëri idesh dhe lëvdojnë përmbajtjen e vetes, duke inkurajuar ndjekësit të identifikojnë një terren të mesëm "gri" për çështjet përçarëse dhe të jenë të kujdesshëm ndaj veprimeve që mund të përforcojnë polarizimin, pozicionet bardhë-e zi. Projektet si ky janë një mjet kyç në parandalim: ato i ndihmojnë njerëzit të kuptojnë lajmet aktuale dhe të naviguar paragjykimet si pjesë e raportimit, dhe të përdorin mendimin kritik për të sintetizuar mbulimin e mediave në një kuptim më të nuancuar. "Dare to be Grey" ofron gjithashtu burime për të mobilizuar ndjekësit për të ndihmuar të tjerët të bëjnë të njëjtën gjë. Duke qenë se bazohet kryesisht në mediat sociale dhe drejtohet nga të rinjtë, ai ka mundësi të mirë për të ndërvepruar me përdoruesit e rinj që ka të ngjarë të përballen me lajme në mënyrë pasive ose përmes interpretimit të të tjerëve. Fushata aktualisht synon në mënyrë specifike tregun holandez: kjo u mundëson atyre të përshtatin qasjen e tyre ndaj përdoruesve holandezë dhe e bën atë një model të mirë për ndërhyrje të lokalizuara përmes mediave sociale që mund të krijojnë qëndrueshmëri midis përdoruesve të cenusshëm dhe të mobilizojnë një shumicë, në dukje të paprekur, për t'u bërë pjesë e zgjidhjes.

Leksione për praktikuesit

Megjithëse "Dare to be Grey" është përshtatur posaçërisht për Holandën, është një model i vlefshëm për praktikuesit në të gjithë BE-në. Përmbajtja e tij tërheqëse dhe autorësia e të rinjve e bëjnë atë më tërheqës për audiencën më të re, ndërsa përdorimi i mediave sociale bën të mundur përshtatjen brenda një mjedisi të caktuar me një kosto relativisht të ulët. Gjithashtu tregon rëndësinë e përshtatjes së përmbajtjes për një mjedis të caktuar dhe nevojën për të mbajtur një qasje të tillë të përditësuar në mënyrë që të qëndrojë në hap me tendencat në ndryshim në internet dhe prioritetet që ndryshojnë. "Dare to be Grey" tregon rëndësinë e fushatave që drejtohen vërtet nga të rinjtë; Praktikuesit evropianë duhet të eksplorojnë mënyra për të mbështetur të rinjtë për të krijuar dhe menaxhuar fushata të tjera me kundër-narrative, posaçërisht për audiencën e re.

Programe lajmesh satirike. Pas popullaritetit të *The Daily Show* në Shtetet e Bashkuara, ka pasur një rritje të programeve të lajmeve satirike, të synuara kryesisht për të rinjtë në moshë madhore, për t'i përfshirë ata në ngjarjet aktuale. Ndërsa programet amerikane si *Last Week Tonight* me John Oliver vazhdojnë të tërheqin shikuesit ndërkombëtarë, janë shfaqur emisione evropiane duke ndjekur të njëjtin format, si ato të Arjen Lubach në Holandë, i cili mori famë ndërkombëtare pasi filloi fushatën me video "America First" që kaploi fuqishëm Evropën. Ekzistojnë gjithashtu versione ekskluzivisht në internet si *Juice Media* e Australisë, që gëzojnë

¹¹⁴ Shih <https://www.daretobegrey.com/>.

një audiencë globale dhe mbulojnë çështjet globale. Qasja dhe toni janë të lidhura me një audiencë më të re, ndërsa formati i bën temat komplekse të kapshme dhe dinamike.

Leksione për praktikuesit

Këto programe lajmesh ofrojnë një kontroll të rëndësishëm të politikanëve dhe aktorëve komercialë duke hedhur dritë mbi çështje specifike që shpesh anashkalohe në raportimet e mediave tradicionale. Megjithatë, vlen të theksohet se qasja satirike mund të jetë e pakëndshme për ata që nuk pajtohen dhe madje mund të ketë një efekt polarizues tek audiencat që kanë fuqimisht opinione të kundërta populiste. Gjithashtu, megjithëse programet e lajmeve satirike si synim kanë figura problematike në të gjithë spektrin, ato përgjithësisht kanë prirje të anojnë nga e majta, dhe kjo mund të kontribuojë në ndjenjën se mediat e njohura janë paragjykuese dhe të njëanshme. Me gjithë këto rreziqe që duhen pasur parasysh, kjo përzierje e komedisë dhe lajmeve është një qasje e përsëritshme që mund të përfshihet në fushatat e lokalizuara të komunikimit dhe në programet mediatike. Kjo qasje gjithashtu kombinohet mirë me përmbajtjen e mediave sociale dhe mund të përdoret për të sjellë lajme në platformat me video si TikTok dhe Instagram. Kur e bëjnë këtë, praktikuesit duhet të konsiderojnë të punojnë me influencers për të tërhequr audiencë më të madhe.

Aktorët lokalë komunalë duhet gjithashtu të marrin në konsideratë përdorimin e komunikimeve më të gjera strategjike për të minimizuar potencialin polarizues të raportimit për tema të ndjeshme ose të diskutueshme.

Kthimi i luftëtarëve të huaj terroristë dhe i familjeve të tyre është një temë e ndjeshme dhe e diskutueshme që mund të gjenerojë vëmendje të konsiderueshme mediatike dhe të çojë në polarizim në komunitete. Kjo është për shkak të supozimeve (të gabuara), frikës dhe zemërimit ndaj njerëzve të perceptuar si të përfshirë në një farë mënyre në terrorizëm ose grupe terroriste. Si rezultat i kësaj, komunikimi që ka të bëjë me këta të kthyer paraqet një dilemë dhe sfidë në kuadër të procesit më të gjerë të rehabilitimit dhe riintegritimit. Mediat, qofshin ato kryesore apo alternative, luajnë një rol të rëndësishëm në këtë drejtim. Sfidat që lidhen me komunikimin rreth të kthyerve përfshijnë pamundësinë për të ndarë të gjitha të dhënat për shkak të të drejtave të privatësisë, gjë që kontribuon në stigmatizimin, rritjen e frikës dhe përhapjen e dezinformatave.

Leksione për praktikuesit

Praktikuesit e diskutuan këtë çështje në një takim lokal në internet të RNR-së në maj të vitit 2020; ata ranë dakord për një listë të praktikave të mira gjatë angazhimit të medias, për të trajtuar ose zbutur efektet e këtyre sfidave. Një rekomandim është që të krijohet një partneritet me median sa më shpejt të jetë e mundur, në mënyrë ideale përpara se të kthyerit të mbërrijnë në komunitetet e tyre.¹¹⁵ Një rekomandim tjetër është krijimi i një gjuhe të përbashkët për komunikimin me median, që do të thotë se palët e interesuara duhet të jenë konsekuente dhe të sakta në mesazhet e tyre, për të siguruar që të mos ketë keqkomunikim që mund të nxisë tensionet. Në të njëjtën mënyrë, praktikuesit duhet të kujdesen për të përcaktuar rolet dhe përgjegjësitë e qarta në trajtimin e medias, duke përfshirë një kuptim të qartë se çfarë të dhënash mund dhe nuk mund të ndahen. Grupi i punës AG Kostl për strukturat lokale për parandalimin e islamizimit në Saksoninë e Ulët në Gjermani u përmend si një shembull praktik i mirë i lehtësimit të komunikimit ndërmjet të gjitha palëve relevante.¹¹⁶

Mbështetja e gazetarisë së besueshme

¹¹⁵ Shih Wouterse & Gssime, 2020, fq. 4-8.

¹¹⁶ Më shumë informacion mund të gjendet në <https://beraten-niedersachsen.de/>.

Një aspekt tjetër që duhet marrë në konsideratë është prodhimi i lajmeve: strategjitë duhet të eksplorojnë mënyra për të mbrojtur dhe mbështetur gazetarinë e besueshme, duke identifikuar dhe duke iu përgjigjur raportimit problematik. Gazetarët janë në qendër të kësaj. Të gjitha strategjitë e përmendura deri më tani varen nga ekzistenca e gazetarisë cilësore, e cila kërkon gazetarë të trajnuar mirë, të cilët kanë mbështetjen e duhur dhe të përshtatshme për të punuar në mënyrë efektive dhe në përputhje me vlerat e shoqërive të hapura, pluraliste.

Qendra për Pluralizmin e Medias dhe Lirinë e Medias (CMPF)¹¹⁷ punon për të mbrojtur median në të gjithë Evropën përmes katër kanaleve kryesore: kërkimit, debateve, edukimit dhe trajnimit dhe shpërndarjes së rezultateve. E bashkëfinancuar nga Bashkimi Evropian, CMPF ofron një sërë programesh trajnimi për gazetarët dhe praktikuesit, si dhe një qasje të rrjetëzuar për të ofruar mbështetje thelbësore, duke përfshirë ekspertizën ligjore, informacionin dhe mjetet, forumet publike dhe shkëmbime ndërkufitare dhe çmime. Nëpërmjet kësaj pune, ata fuqizojnë gazetarët në nivel lokal dhe në mbarë kontinentin për të mbrojtur të ardhmen e mediave evropiane.

Leksione për praktikuesit

Praktikuesit evropianë nuk duhet ta trajtojnë vetëm këtë sfidë; ata duhet të kërkojnë të gjitha llojet e mbështetjes nga Bashkimi Evropian ose vendet fqinje, duke përfshirë ndarjen e këshillave, praktikave të mira dhe frymëzimit, si dhe mundësi për mbështetje më të drejtpërdrejtë si p.sh. nëpërmjet financimit ose burimeve.

RNTC Media¹¹⁸ është një program trajnimi gazetarie me bazë në Holandë, i menaxhuar nga RMW Media. Ndryshe nga programet e tjera të trajnimit, ai mirëpret gazetarë qytetarë si dhe profesionistë dhe fokusohet në përdorimin e gazetarisë për të promovuar ndryshimet sociale. Kurrikula e tyre përfshin krijimin e përmbajtjes dhe fushatave në mediat sociale për të fuqizuar të trajnuarit që të përdorin median, si dhe aftësitë e edukimit mediatic për të ndihmuar në luftimin e dezinformimit. Programi i fut pjesëmarrësit në procesin e krijimit për t'i ndihmuar ata të ndërtojnë kuptimin për gazetarinë përmes praktikës dhe për t'i ndihmuar të ndërtojnë aftësi të dobishme. Ky punim ka diskutuar rolin që mund të luajë gazetaria qytetare (si pozitiv ashtu edhe negativ) dhe ndërsa digjitalizimi bëhet më absolut, ky trend ka të ngjarë të vazhdojë. Prandaj, është e rëndësishme të përfshihet trajnimi i gazetarëve që mund të shfrytëzojë këtë tendencë për të promovuar raportimin e besueshëm dhe për të ndihmuar në shpërndarjen e lajmeve përmes mediave sociale në mënyrë të sigurt dhe efektive.

Leksione për praktikuesit

RNTC Media ofron një shembull se si trajnimi mediatic mund të mbështesë gazetarinë qytetare të përgjegjshme, si dhe profesionistët. Gazetaria qytetare mund të jetë e dëmshme dhe si e tillë, mund të jetë joshëse për ta dekurajuar fare; megjithatë, historia e saj në avancimin e të drejtave të njeriut është domethënëse dhe kjo gazetari ka të ngjarë të bëhet më e spikatur në epokën digjitale. Praktikuesit evropianë duhet të mësojnë nga ky program i suksesshëm dhe të ndajnë njohuritë dhe aftësitë kritike më gjerësisht.

“News Initiative” (“Iniciativa e lajmeve” e BE-së)¹¹⁹ u lançua për të ndërtuar “veprime ekzistuese dhe të reja për të mbështetur sektorin e medias së lajmeve”. Duke përdorur një qasje holistike përmes kombinimit të qasjeve të politikave dhe të financimit, ajo përpiqet të adresojë sfidat me të cilat përballen mediat e lajmeve. Kjo skemë do t'i dedikojë 75 milionë euro pjesërisht granteve për projekte që mundësojnë dhe mbështesin gazetarinë e pavarur, si dhe grante për edukimin mediatic, verifikimin e fakteve, mediat online dhe më shumë.

Leksione për praktikuesit

Programi është duke vazhduar dhe praktikuesit e interesuar evropianë duhet të ndjekin mundësitë për mbështetje ose bashkëpunim. Kjo iniciativë është gjithashtu një model i mirë

¹¹⁷ Shih <https://cmpf.eu.eu/>.

¹¹⁸ Shih <https://www.rnw.org/what-we-do/rntc/>.

¹¹⁹ Shih <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/funding-news-media-sector>.

për qasje më të lokalizuara, përmes të cilave qeveritë kombëtare ose vendore/lokale mund të organizojnë strategjitë e tyre mediatike për t'i bërë ato më holistike dhe për të mundësuar një bashkëpunim më të madh me palët e tjera të interesuara, duke përfshirë shoqërinë civile.

Monitorimi i mediave

Përmbajtja problematike dhe e ndjeshme në media është e pashmangshme. Monitorimi i mediave është i rëndësishëm si për praktikuesit ashtu edhe për politikëbërësit për të kuptuar ekosistemin e medias së lajmeve, duke përfshirë narrativet kryesore të urrejtjes dhe ato polarizuese dhe rrjetet e mediave të lajmeve që prodhojnë dhe shpërndajnë përmbajtje problematike. Ky kuptim është thelbësor për hartimin e politikave dhe programeve të bazuara në prova në nivel lokal që janë të përshtatura ndaj kërcënimit dhe rrezikut të paraqitur nga përmbajtjet ekstreme.

Monitorimi i mediave mund të kryhet në mënyrë manuale përmes inteligjencës me burim të hapur, një metodë veçanërisht e dobishme kur dikush është duke kërkuar për të dhëna specifike. Një metodë tjetër monitorimi është përdorimi i grumbullimit dhe analizës së automatizuar të të dhënave përmes softuerit të inteligjencës artificiale. Kjo qasje është më e përshtatshme për informimin e palëve të interesuara në lidhje me ndjenjën e publikut për një temë të caktuar dhe për hartëzimin e rrjeteve. Gjatë kryerjes së kësaj pune, monitoruesit e mediave duhet të ndjekin rregullat për të dhënat dhe të drejtat e privatësisë për të siguruar që ndiqet procesi i duhur. Ky seksion përfshin një shembull të një programi efektiv të monitorimit të mediave.

The Media Pluralism Monitor (Monitoruesi i Pluralizmit të Medias)¹²⁰ është një mjet i zhvilluar nga BE-ja për monitorimin e pluralizmit mediatik, bazuar në një grup prej 25 treguesish kyç që vlerësojnë mbrojtjen bazë, pluralitetin e tregut, pavarësinë politike dhe përfshirjen sociale në mediat e transmetimit publik, ato komerciale dhe të komunitetit. Raportet e krijuara duke përdorur mjetin nga viti 2018, 2019 dhe 2020 janë të disponueshme në internet.

Leksione për praktikuesit

Mjetet si ky, kur përdoren nga një recensues i pavarur, mund të ndihmojnë aktorët lokalë dhe kombëtarë të fitojnë një kuptim më të mirë të mjedisit mediatik në vendin e tyre dhe të zbulojnë kërcënimet e mundshme të mediave polarizuese dhe problematike, si dhe tendencat që mund të komprometojnë pluralizmin mediatik.

Konsideratat për praktikuesit lokalë

- Të gjitha përgjigjet duhet të jenë të bazuara në dëshmi, dhe aktualisht ka shumë pak kërkime që me të vërtetë mund të ofrojnë informacion për politika dhe programe efektive dhe të qëndrueshme. Megjithatë ka një numër në rritje kërkimesh mbi këtë temë dhe pasojat e saj të mundshme, pjesa më e madhe e tyre është e fokusuar në SHBA, e cila po i përjeton këto sfida ndryshe. Praktikuesit e BE-së duhet t'i referohen kërkimeve ekzistuese, por gjithashtu duhet të ndërmarrin ose mbështesin kërkime të reja, duke përfshirë kërkime të lokalizuara të fokusuara në komunitete specifike për ta marrë informacion për ndërhyrje të synuara.
- Marrëdhënia mes medias dhe polarizimit është ende e paqartë. Praktikuesit duhet t'i qasen sfidës me përkushtim, duke qenë të ndërgjegjshëm që të mos e mbivlerësojnë lidhjen ose të intensifikojnë perceptimet negative të medias që mund të çojnë në shpëputje

¹²⁰ Shih <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/monitoring-media-pluralism>.

të mëtejshme. Ndërsa problemet me mediat e lajmeve duhet të adresohen, ato janë gjithashtu një aleat kritik dhe një pjesë integrale e një demokracie funksionale që duhet mbrojtur.

- Mungesa e financimit përbën një kërcënim serioz për të ardhmen e mediave të lajmeve. Megjithëse komercializimi i ka ndihmuar mediave të fitojnë më shumë pavarësi politike, ai gjithashtu ka krijuar një varësi më të madhe nga forcat e tregut dhe po çon në konsolidimin e mediave në perandori mediatike në rritje. Të ardhurat nga reklamat nuk janë të mjaftueshme dhe njerëzit nuk janë mësuar të paguajnë për këto media.¹²¹ Në këtë mjedis sfidues, përgjigjet e politikave mund të jenë të nevojshme për të mbrojtur gazetarinë e pavarur. Megjithatë, sigurimi i mbështetjes së qytetarëve do të kërkojë një përpjekje të madhe.
- Zhvillimi i teknologjisë i ka shtyrë mediat e lajmeve në hapësirën virtuale. Pandemia e përshpejtoi më tej këtë proces, pavarësisht se shumë audiencë morën informacione të rëndësishme për Covid-19 nga transmetuesit televiziv. Si rezultat i kësaj, dezinformatat, narrativet konspirative dhe përmbajtjet e urrejtjes, kryesisht të pranishme në mediat alternative, janë përhapur me shpejtësi të madhe në internet. Praktikuesit duhet të jenë të pajisur më mirë për të lundruar në internet, për të angazhuar audiencat dhe për të dizajnuar përgjigje të përshtatshme për hapësirën virtuale.
- Censura është sugjeruar shpesh si pjesë e një reagimi efektiv ndaj përmbajtjes polarizuese në platformat e mediave alternative. Heqja e plotë e përmbajtjes me urrejtje dhe polarizuese ose ndalimi i platformave ekstreme duket i arsyeshëm në një afat të shkurtër: nëse dikush heq furnizimin e përmbajtjeve problematike, atëherë lexuesit nuk do të ekspozohen ndaj saj. Megjithatë, censura ka të ngjarë të jetë joefektive dhe madje kundërproduktive në periudhë afatmesme dhe afatgjatë. Së pari, censura mund të keqpërdoret nga qeveritë për të heshtur mediat kritike të lajmeve. Së dyti, edhe nëse nuk keqpërdoren, mediat e censuruara mund të rikthehen në një juridiksion tjetër jashtë kufijve të ligjit të tyre ose nën një emër tjetër. Së treti, përveç navigimit të ligjeve për lirinë e fjalës, censurimi i mediave problematike, duke përfshirë përmbajtjet nga grupet ekstremiste, mund të përforcojë besimin se rregullimi i medias është veprim i korruptuar, i krijuar për të fshehur "të vërtetën".¹²² Kjo, nga ana tjetër, mund të përforcojë narrativet konspirative dhe të forcojë zërat ekstremistë.
- Gazetarët janë një komponent jetik në mediat alternative populiste të lajmeve. Ata shërbejnë si rojtarë për aktorët populistë dhe narrativet e tyre, si interpretues që i vlerësojnë mesazhet dhe veprimet e tyre, ose si krijues të mesazheve populiste. Prandaj, është e rëndësishme të punohet me gazetarët për të rritur ndërgjegjësimin e tyre për rreziqet që lidhen me raportimin e pakujdesshëm dhe joetik. Për më tepër, gazetarët duhet të angazhohen për të formuar një pjesë efektive të zgjidhjes për mesazhet populiste përmes gazetarisë së besueshme dhe duke iu përgjigjur përmbajtjeve problematike.
- Mediat e transmetuesve publik janë një pjesë kritike e ekosistemit mediatik dhe do të ketë nevojë për mbështetje për t'u përshtatur me mjedisin në ndryshim që mbron rolin e tyre unik. Shumë transmetues publikë në të gjithë Evropën financohen nga taksat, por ky model është i realizueshëm vetëm për sa kohë që shumica e qytetarëve u besojnë si burim lajmesh dhe vazhdojnë të shohin vlerën e tyre. Qeveritë duhet të ndjekin politika që i mbrojnë transmetuesit publik dhe i sigurojnë fondet e saj pa cenuar pavarësinë e saj apo pa ndikuar në besueshmërinë e saj, ndërkohë që praktikuesit e tjerë do të duhet të ndihmojnë për të siguruar vendin e saj në zemrat dhe mendjet e qytetarëve.
- Verifikimi i fakteve dhe përmbajtjet ndër-sektoriale janë strategji të dobishme për parandalim, por ka pak gjasa të kenë një efekt të fortë pozitiv tek ata që tashmë janë të polarizuar ose që kanë besime populiste. Disa studime tregojnë se ato madje mund të kenë efekt negativ. Të dyja janë strategji të zakonshme kundër polarizimit dhe dezinformimit, kështu që praktikuesit duhet të jenë të vetëdijshëm për nevojat e veçanta të audiencës kur hartojnë projekte, për t'u siguruar që ata po përdorin një qasje që nuk dëm.

¹²¹ Newman dhe të tjerët. 2022, pp. 62-109.

¹²² Shih Rrjetin e Ndërgjegjësimit për Radikalizimin (2019).

- Edhe pse një mirëkuptim dhe vëmendje në rritje po i kushtohet ekstremizmit të së djathtës ekstreme dhe narrativeve konspirative, kjo duhet të mbështetet nga angazhimet e qeverive për financim, për të siguruar që palët përkatëse të interesit të kenë burime dhe kapacitete adekuata për t'u marrë me problemin. Në të njëjtën kohë, kjo nuk do të thotë se programet ekzistuese të fokusuara në ekstremizmin e dhunshëm islamik duhet të privohen nga prioriteti, sepse pavarësisht humbjes së territoreve nga DAESH-i dhe numrit relativisht më të vogël të sulmeve terroriste në Evropë, kërcënimi i paraqitur nga grupet e dhunshme islamike është i gjithëpranishëm. Në lidhje me mediat dhe polarizimin, kjo do të thotë që praktikuesit duhet të vazhdojnë të avokojnë dhe të konsultohen me vendimmarrësit për kërcënimet lokale për të ndihmuar në hartimin e politikave në këtë drejtim. Roli i medias në polarizim është një shtyllë kyçe dhe si e tillë duhet të pasqyrohet në mënyrë adekuata në debatet për politikën.

Rekomandime

1. Të kryhen kërkime të lokalizuara për të ndihmuar në ofrimin e informacionit për strategjitë lokale, kombëtare dhe mbarëevropiane.
2. Shmangia e lajmeve është një shqetësim serioz. Praktikuesit duhet t'i inkurajojnë njerëzit që të tregojnë interes për lajmet, veçanërisht për ata që kanë nivel të ulët akademik dhe të rinjtë. Mënyrat për ta bërë këtë përfshijnë edukimin më të mirë qytetar për të ndihmuar në kontekstualizimin e çështjeve aktuale, fushata për t'i ndihmuar njerëzit të kuptojnë rëndësinë e medias dhe demaskimin e akuzave për paragjykitime që minojnë besimin në media dhe iniciativa për t'i bërë lajmet më të lidhura me problemet dhe më të lehta për t'u kuptuar.
3. Të përfshihet gazetaria dhe mediat si tema në edukimin qytetar, si në arsimin formal ashtu edhe në atë informal. Kjo i ndihmon njerëzit të marrin në konsideratë dhe të kuptojnë rëndësinë e gazetarisë, si dhe procesin dhe etikën që mbështet përgatitjen dhe shpërndarjen e lajmeve përmes mediave.
4. Të mbështeten programet që promovojnë të menduarit kritik dhe edukimin mediatik, në mënyrë që të mbrohet audiencia e cenueshme. Programet duhet t'u përshtaten audiencave të ndryshme që përfshijnë moshën, gjini, etni, fe dhe grupe të ndryshme shoqërore. Një pjesë kyçe e këtyre programeve duhet të mbështesë pjesëmarrësit që të dallojnë në mënyrë të pavarur faktet nga opinioni, të njohin paragjykimet në raportim dhe narrativet konspirative, të vërtetojnë dhe të verifikojnë saktësinë e lajmeve dhe t'i përgjigjen përmbajtjeve dhe aktorëve problematikë.
5. Të punohet me mediat e lajmeve dhe gazetarët për të trajtuar perceptimet negative të mediave tradicionale, në mënyrë që të ndërtohet besimi, të ruhet lexueshmëria dhe të kundërshtohet tërheqja e mediave alternative. Kjo përfshin rritjen e të kuptuarit dhe ndërgjegjësimin të industrisë së medias për polarizimin dhe populizmin, dhe se si raportimi i tyre mund t'i përkeqësojë këto fenomene.
6. Të mbështetet gazetaria etike dhe e besueshme. Gazetarët përballen me dilema morale dhe ligjore kur raportojnë për përmbajtje problematike dhe polarizuese. Duhet bërë më shumë për të rritur ndërgjegjësimin për ndikimin e tyre kur mbulohen çështje apo ngjarje të ndjeshme politike dhe për t'i trajnuar ata me metoda për të siguruar raportim të balancuar.
7. Të punohet ngushtë me organizatat e mediave të lajmeve për tema të ndjeshme politike. Të krijohet një plan komunikimi ku mediat do të angazhohen në mënyrë domethënëse si partnerë, në mënyrë që ato të mund të raportojnë në mënyrë

adekuate për çështjet, pa përhapur frikë, pa stigmatizuar komunitetet dhe pa përhapur dezinformata.

8. Të krijohen struktura dhe platforma që e lehtësojnë bashkëpunimin ndërmjet praktikuesve, studiuesve, politikëbërësve, gazetarëve, pronarëve të mediave të lajmeve dhe kompanive të teknologjisë. Media dhe polarizimi janë çështje komplekse që kërkojnë një përgjigje të përbashkët dhe të koordinuar nga të gjithë aktorët përkatës.
9. Të zbatohet censura me kujdes, duke siguruar që të mbrohet liria e fjalës dhe të mos abuzohet me këtë masë. Meqenëse censura ka potencialin të çojë në forcimin e bindjeve për konspiracion kundër grupeve tashmë të radikalizuara, duhet të planifikohen përgjigje që do të zbusin efektet e tilla të dëmshme. Në situatat kur implikimet kanë potencial për të bërë më shumë dëm sesa mirë, duhet të vlerësohet nëse censura është qasja e duhur.
10. Mediat, drejtuesit dhe stafi i tyre që prodhojnë dhe shpërndajnë përmbajtje të klasifikuar si gjuhë urrejtjeje duhet të japin llogari për veprimet e tyre. Sanksionimi i tyre duhet të jetë proporcional, për të siguruar që profili i këtyre mediave dhe njerëzve të mos rritet. Megjithatë, është e rëndësishme të mbahet mend se sanksionimi nuk do ta zgjidhë këtë problem. Nevojitet një plan më i gjerë angazhimi për të kuptuar dhe për t'iu përgjigjur faktorëve që i shtynë ata të prodhonin dhe/ose të shpërndanin përmbajtje problematike.
11. Të monitorohen mediat e lajmeve dhe ndikimi i tyre. Kjo mund të përfshijë ekipe kërkimore të dedikuara me burim të hapur dhe krijimin e një platforme, të cilës përdoruesit mund t'ia përcjellin përmbajtjet problematike. Për më tepër, duhet përdorur softuer të inteligjencës artificiale për të zbuluar përmbajtjet dhe rrjetet ekstremiste dhe për të kuptuar pozicionin dhe pikëpamjet e konsumatorëve të lajmeve në internet.

Rreth autorëve:

Kelsey Bjornsgaard është Shefe e Praktikave në Rrjetin e Qyteteve të Forta në Institutin për Dialog Strategjik, ku ajo drejton zhvillimin e modeleve të ngritjes së kapaciteteve për të përmirësuar qasjet e udhëhequra në nivel lokal për parandalimin dhe luftimin e ekstremizmit të dhunshëm. Ajo punon ngushtë me udhëheqësit komunalë, praktikuesit e vijës së parë, shoqërinë civile dhe aktorët e rinj në nivel lokal për të ngritur kapacitetet kritike dhe për të nxitur koordinimin ndër-sektorial për të promovuar zgjidhje të bazuara në komunitet në nivel global. Kelsey ka master në studimet e konflikteve ndërkombëtare nga King's College në Londër dhe diplomë baçelor në studimet evropiane nga Universiteti i Oklahomës.

Simeon Dukiç është Menaxher i Lartë në Rrjetin e Qyteteve të Forta në Institutin për Dialog Strategjik, ku ai drejton kërkimin, angazhimin në rrjet dhe mbështet përpjekjet në nivel të qytetit për të adresuar ekstremizmin, urrejtjen dhe polarizimin në Evropë dhe Azi. Puna e tij përqendrohet në hartëzimin e mjedisit rajonal të kërcënimit offline dhe online, duke i shfrytëzuar kornizat lokale parandaluese me shumë palë të interesit të udhëhequra nga komunat, duke rritur bashkëpunimin kombëtar-lokal dhe duke fuqizuar të rinjtë për të luftuar urrejtjen, polarizimin dhe ekstremizmin. Simeoni ka master në inteligjencën dhe sigurinë ndërkombëtare nga King's College në Londër dhe diplomë baçelor në sfidat globale nga Kolegji Universitar Leiden në Hagë.

Bibliografia

- Abubakar, A. T. (2020). News values and the ethical dilemmas of covering violent extremism. *Journalism & Mass Communication Quarterly*, 97(1), 278-298.
- Ardèvol-Abreu, A., & Gil de Zúñiga, H. (2017). Effects of editorial media bias perception and media trust on the use of traditional, citizen, and social media news. *Journalism & mass communication quarterly*, 94(3), 703-724.
- Atton, C. (2002). *Alternative Media*. SAGE Publications.
<https://dx.doi.org/10.4135/9781446220153>
- Atton, C. (2003). What is alternative journalism?. *Journalism*, 4(3), 267-272.
- Atton, C., & Hamilton, J. F. (2018). *Alternative Journalism*. Journalism Studies: Key Texts. SAGE Publications.
- Bail, C. A., Argyle, L. P., Brown, T. W., Bumpus, J. P., Chen, H., Hunzaker, M. F., ... & Volfovsky, A. (2018). Exposure to opposing views on social media can increase political polarization. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 115(37), 9216-9221.
<https://www.pnas.org/doi/10.1073/pnas.1804840115>
- Banks, A., Calvo, E., Karol, D., & Telhami, S. (2021). #PolarizedFeeds: Three experiments on polarization, framing, and social media. *The International Journal of Press/Politics*, 26(3), 609-634. <https://doi.org/10.1177/1940161220940964>
- Barna, I., & Knap, Á. (2019). Antisemitism in contemporary Hungary: exploring topics of antisemitism in the far-right media using natural language processing. *Theo-Web. Zeitschrift für Religionspädagogik*, 18(1), 75-92.
- Berger, J. M. (2018). *Extremism*. MIT Press.
- Brogi, E., Carlini, R. M., Nenadic, I., Palmer, M., Parcu, P. L. & Cunha, M. V. de A. (2020). *Monitoring media pluralism in the digital era: application of the Media Pluralism Monitor in the European Union, Albania and Turkey in the years 2018-2019*. European University Institute.
<https://cadmus.eui.eu/bitstream/handle/1814/67828/MPM2020-PolicyReport.pdf?sequence=5&isAllowed=y>
- Chase, J. (2018, September 26). AfD says German state, media favour the left — do they?. Shih Chase (45632081). <https://www.dw.com/en/afd-says-german-state-media-favor-the-left-do-they/a-45632081>
- Conseil mondial de la radiotélévision. (2001). *Public Broadcasting: Why? How?*. UNESCO.
<https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000124058>
- Countering Violent Extremism (CVE) Working Group, Strategic Communications Initiative. (2017). *Zurich-London Recommendations on Preventing and Countering Violent Extremism and Terrorism Online*. The Global Counterterrorism Forum (GCTF).
<https://www.thegctf.org/Portals/1/Documents/Framework%20Documents/2017/GCTF%20-%20Zurich-London%20Recommendations%20E>
- Dangerfield, M. B. (n.d.). *Power to the People: The Rise and Rise of Citizen Journalism*. Tate. <https://www.tate.org.uk/art/art-terms/p/photojournalism/power-people>
- Davey, J., & Ebner, J. (2019). 'The Great Replacement': The violent consequences of mainstreamed extremism. Instituti për Dialog Strategjik. <https://www.isdglobal.org/wp->

content/uploads/2019/07/The-Great-Replacement-The-Violent-Consequences-of-Mainstreamed-Extremism-by-ISD.pdf

DiMaggio, P., Evans, J., & Bryson, B. (1996). Have American's Social Attitudes Become More Polarized?. *American Journal of Sociology*, 102(3) 690-755.

Druckman, J. N., Peterson, E., & Slothuus, R. (2013). How elite partisan polarization affects public opinion formation. *American Political Science Review*, 107(1), 57-79.

Dutton, W. H. (2009). The fifth estate emerging through the network of networks. *Prometheus*, 27(1), 1-15.

Farinelli, F. (2021). *Conspiracy theories and far-right extremism – Insights and recommendations for P/CVE*. Rrjeti i Ndërgjegjësimit për Radikalizimin. Zyra e Publikimeve e Bashkimit Evropian. https://home-affairs.ec.europa.eu/document/download/c1ab85bb-c39d-4006-8b11-0932b23696e1_en?filename=ran_conspiracy_theories_and_right-wing_2021_en.pdf

Firmstone, J. (2016). Mapping changes in local news. *Journalism Practice*, 10(7), 928-938.

Flaxman, S., Goel, S., & Rao, J. M. (2016). Filter bubbles, echo chambers, and online news consumption. *Public opinion quarterly*, 80(S1), 298-320.

Fletcher, R., & Jenkins, J. (2019). *Polarisation and the news media in Europe: A literature review of the effect of news use on polarisation across Europe* (study). Panel for the Future of Science and Technology. European Parliamentary Research Service (EPRS). https://reutersinstitute.politics.ox.ac.uk/sites/default/files/2019-03/Polarisation_and_the_news_media_in_Europe.pdf

Galineau, K. (2019, March 16). Mosque shooter a white nationalist seeking revenge. *AP News*. <https://apnews.com/article/immigration-shootings-ap-top-news-international-news-australia-1e19fefcb2e948a1bf7ce63429bc186e>.

Gunther, A. C. (1992). Biased press or biased public? Attitudes toward media coverage of social groups. *Public Opinion Quarterly*, 56(2), 147-167.

Hallin, D. C., & Mancini, P. (2017). Ten years after comparing media systems: What have we learned?. *Political Communication*, 34(2), 155-171.

Hameleers, M., & Van der Meer, T. G. (2020). Misinformation and polarization in a high-choice media environment: How effective are political fact-checkers?. *Communication Research*, 47(2), 227-250.

Heft, A., Mayerhöffer, E., Reinhardt, S., & Knüpfer, C. (2020). Beyond Breitbart: Comparing right-wing digital news infrastructures in six Western democracies. *Policy & Internet*, 12(1), 20-45.

Heikkilä, R., Leguina, A., & Purhonen, S. (2022). The stratification of media usage in Finland, 2007–2018: Signs of socio-political polarization?. *New Media & Society*, 24(5), 1053-1075.

Ihlebak, K. A., & Nygaard, S. (2021). Right-wing alternative media in the Scandinavian political communication landscape. In E. Skogerbø, Ø. Ihlen, N. Nørgaard Kristensen, & L. Nord (Eds.), *Power, Communication, and Politics in the Nordic Countries* (pp. 263-282). Nordicom. <https://doi.org/10.48335/9789188855299>

Krouwel, A., Kutiyiski, Y., Van Prooijen, J. W., Martinsson, J., & Markstedt, E. (2017). Does extreme political ideology predict conspiracy beliefs, economic evaluations and political

trust? Evidence from Sweden. *Journal of Social and Political Psychology*, 5(2), 435-462.
<https://doi.org/10.5964/jspp.v5i2.745>

Kuchta, R. (2021). *Online Extremism in Slovakia: Actors, Topics, Platforms and Strategies*. Institute for Strategic Dialogue. <https://www.isdglobal.org/wp-content/uploads/2021/11/Online-Extremism-in-Slovakia-Actors-Topics-Platforms-Strategies.pdf>

Le Gall, A. (2021). *Europe's Media in the Digital Decade – An Actional Plan to Support Recovery and Transformation in the News Media Sector*. Research for CULT Committee, European Parliament.
[http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2021/690873/IPOL_STU\(2021\)690873_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2021/690873/IPOL_STU(2021)690873_EN.pdf)

Lee, T. T. (2010). Why they don't trust the media: An examination of factors predicting trust. *American Behavioral Scientist*, 54(1), 8-21.

McNeil-Willson, R., Gerrand, V., Scrinzi, F., & Triandafyllidou, A. (2019). *Polarisation, Violent Extremism and Resilience in Europe today: An Analytical Framework* [Technical report]. The BRaVE Project. <http://hdl.handle.net/1814/65664>

Mitchell, A., Simmons, K., Matsa, K. E., Silver, L., Shearer, E., Johnson, C., ... & Taylor, K. (2018, May 14). *In Western Europe, public attitudes toward news media more divided by populist views than left-right ideology*. Pew Research Center.
<https://www.pewresearch.org/journalism/2018/05/14/in-western-europe-public-attitudes-toward-news-media-more-divided-by-populist-views-than-left-right-ideology/>

Mullainathan, S., & Shleifer, A. (2005). The market for news. *American Economic Review*, 95(4), 1031-1053.

Müller, P., Schemer, C., Wettstein, M., Schulz, A., Wirz, D. S., Engesser, S., & Wirth, W. (2017). The polarizing impact of news coverage on populist attitudes in the public: Evidence from a panel study in four European democracies. *Journal of Communication*, 67(6), 968-992.

Newman, N. (2018, June 14). *"They tell the truth I like" – Partisan and Alternative News Sites in Europe*, European Journal Observatory. <https://en.ejo.ch/research/they-tell-the-truth-i-like-partisan-and-alternative-news-sites-in-europe>

Newman, N., Fletcher, R., Kalogeropoulos, A. & Nielsen, R. K. (2019). *Reuters Institute Digital News Report 2019* (8th Edition). Reuters Institute for the Study of Journalism.
https://reutersinstitute.politics.ox.ac.uk/sites/default/files/2019-06/DNR_2019_FINAL_0.pdf

Newman, N., Fletcher, R., Kalogeropoulos, A., Levy, D. A. & Nielsen, R. K. (2018). *Reuters Institute Digital News Report 2018* (7th Edition). Reuters Institute for the Study of Journalism
<https://reutersinstitute.politics.ox.ac.uk/sites/default/files/digital-news-report-2018.pdf>

Newman, N., Fletcher, R., Robertson, C. T., Eddy, K. & Nielsen, R. K. (2022). *Reuters Institute Digital News Report 2022* (11th Edition) Reuters Institute for the Study of Journalism.
https://reutersinstitute.politics.ox.ac.uk/sites/default/files/2022-06/Digital_News-Report_2022.pdf

Newman, N., Fletcher, R., Schultz, A., Andi, S., Robertson, C. T., & Nielsen, R. K. (2021). *Reuters Institute Digital News Report 2021* (10th Edition). Reuters Institute for the Study of Journalism <https://reutersinstitute.politics.ox.ac.uk/digital-news-report/2021>.

Nicholls, T., Shabbir, N., & Nielsen, R. K. (2016). *Digital News Project 2016* [Report]. Reuters Institute for the Study of Journalism.

[https://reutersinstitute.politics.ox.ac.uk/sites/default/files/2017-09/Digital-Born News Media in Europe.pdf](https://reutersinstitute.politics.ox.ac.uk/sites/default/files/2017-09/Digital-Born%20News%20Media%20in%20Europe.pdf)

Origo. (2012, July 4). Szorosra zárt ajtón dörömböl Washingtonban a kormány. *Origo*. <https://www.origo.hu/itthon/20120703-amerikai-kepviseloktol-ker-segitseget-orban-az-internetes-gyuloletbeszed-megfekezesere.html>

Rrjeti i Ndërgjegjësimit për Radikalizimin. (2019). *Far-right extremism. A practical introduction* [Factbook]. RAN Centre of Excellence. https://home-affairs.ec.europa.eu/document/download/dbf80750-0472-4a11-86a6-93ac7c34e568_en?filename=ran_fre_factbook_20191205_en.pdf

Rrjeti i Ndërgjegjësimit për Radikalizimin. (2020). *The Impact of Conspiracy Narratives on Violent RWE and LWE Narratives* [Conclusion paper]. https://ec.europa.eu/home-affairs/system/files/2021-01/ran_c-n_concl_pap_impact_consp_narr_on_vrwe_vlwe_24-25_112021_en.pdf

Rákay, F. (2008, August 15). About the Kuruc.info news portal. *Kuruc.info*. <https://kuruc.info/r/40/27066/>

Schofield, H. (2014, October 21). The channel that's spiced up French TV. *BBC News*. <https://www.bbc.co.uk/news/magazine-29709436>

Schraer, R. (2021, November 27). Covid: Conspiracy and untruths drive Europe's Covid protests. *BBC News*. <https://www.bbc.com/news/59390968>

Taylor, S. D. (2019). The decline of local news and its effect on polarization. *Governance: The Political Science Journal at UNLV*, 6(2), 2.

Thurman, N., & Fletcher, R. (2019). Has digital distribution rejuvenated readership? Revisiting the age demographics of newspaper consumption. *Journalism Studies*, 20(4), 542-562.

Wettstein, M., Esser, F., Schulz, A., Wirz, D. S., & Wirth, W. (2018). News media as gatekeepers, critics, and initiators of populist communication: How journalists in ten countries deal with the populist challenge. *The International Journal of Press/Politics*, 23(4), 476-495.

Wojcieszak, M., de Leeuw, S., Menchen-Trevino, E., Lee, S., Huang-Isherwood, K. M., & Weeks, B. (2021). No polarization from partisan news: Over-time evidence from trace data. *The International Journal of Press/Politics*, 1, 26. <https://doi.org/10.1177/19401612211047194>

Wouterse, L., & Gssime, Y. (2020). *Local Communications for Returning FTFs* [Conclusion paper]. Radicalisation Awareness Network. https://ec.europa.eu/home-affairs/system/files/2020-07/ran_local_conclusions_communication_26-25_5_2020_en.pdf

Zelizer, B. (2009). Journalism and the Academy. In K. Wahl-Jorgensen & T. Hanitzsch (Eds.), *The Handbook of Journalism Studies* (pp. 51-63). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203877685>

GJETJA E INFORMACIONIT RRETH BE-së

Online

Informacioni për Bashkimin Evropian në të gjitha gjuhët zyrtare të BE-së është mund të gjendet në faqen e internetit të Europa në: https://europa.eu/european-union/index_en

Botimet e BE-së

Mund të shkarkoni ose porosisni botime të BE-së falas dhe me pagesë nga <https://op.europa.eu/en/publications>. Kopje të shumta të botimeve falas mund të merren duke kontaktuar Europe Direct ose qendrën tuaj lokale të informacionit (shih https://europa.eu/european-union/contact_en).

Ligji i BE-së dhe dokumentet përkatëse

Për akses në informacionin ligjor nga BE-ja, duke përfshirë të gjithë ligjin e BE-së që nga viti 1952 në të gjitha versionet e gjuhëve zyrtare, shkoni te EUR-Lex në: <http://eur-lex.europa.eu>

Të dhënat e hapura nga BE-ja

Portali i të dhënave të hapura të BE-së (<http://data.europa.eu/euodp/en>) ofron akses në grupet e të dhënave nga BE-ja. Të dhënat mund të shkarkohen dhe ripërdoren falas, si për qëllime komerciale ashtu edhe për qëllimet jokomerciale.

Radicalisation Awareness Network

RANI

Practitioners

Publications Office
of the European Union